
Stade-deklarationen

Den trilaterale Vadehavsplan

*Ministererklæring fra
Den 8. Trilaterale Regeringskonference
om Vadehavets Beskyttelse*

Stade, 22. Oktober 1997

Udgiver: Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven, 1998.
Produktion og tryk: Zodiak Groep, Groningen.

Oplag: 750 stk.

Foto's:

Omslag: NPA Tønning, Jessel
Pag. 6 BfN, Euler
28 NPA Tønning
32 Watermann
38 NPA Tønning, Wernicke
44 NPA Tønning, Wernicke
52 Marencic
56 Frikke
62 NPA Tønning, Pollmeier
66 Enemark
70 Frikke
78 Uhd Jepsen

Indhold

Forord / 5

Stade-deklarationen / 7

Bilag I Forvaltningsplan for det trilaterale vadehavsområde / 15
Appendiks I: Kort / 85
Appendiks II: Fortegnelse over Aktiviteter / 97
Appendiks III: Ordliste / 101

Bilag II Hensigtserklæring TMAP / 107

Bilag III Arbejdsprogram Guinea-Bissau / 111

Foreword / 3

Stade Declaration / 5

Bilag I: Trilateral Wadden Sea Plan / 13
Bilag II: Common Package TMAP / 85
Bilag III: Work Program Guinea-Bissau-Wadden Sea / 89

Programa de Trabalho / 95

Forord

Vedtagelsen af Stade Deklarationen og Forvaltningsplanen for det trilaterale Vadehavsområde markerer to årtiers samarbejde mellem Holland, Tyskland og Danmark om naturen. Den er et bevis på tyve års fælles ansvar for beskyttelsen af et naturområde af enestående betydning, både nationalt og internationalt.

I det første årti af det trilaterale vadehavssamarbejde lå hovedvægten på beskyttelse af fugle og sæler.

Ved slutningen af 1980'erne begyndte samarbejdet at få en mere helhedsorienteret indstilling til naturbeskyttelse. På den 6. regeringskonference om Vadehavet i 1991 i Esbjerg behandlede man alle former for menneskelige aktiviteter i Vadehavet. Tre år senere ved konferencen i Leeuwarden blev reguleringen af menneskelig benyttelse sat ind i et system af økologiske mål for alle Vadehavsområdets særlige naturtyper.

Vedtagelsen af Stade Deklarationen og Forvaltningsplanen for det trilaterale Vadehavsområde i 1997 på konferencen i Stade, Tyskland, kan vurderes som det samlede resultat af tyve års politisk samarbejde om international naturbeskyttelse.

På samme tid er Stade-konferencen begyndelsen på en ny fase i det trilaterale Vadehavssamarbejde, som skal koncentreres om integration af naturbeskyttelse og menneskelig benyttelse på basis af de fælles mål og listen over metoder til at nå målene, som er fastsat i Forvaltningsplanen.

En af de største udfordringer i de kommende år er at få alle interessenter aktivt involveret i denne proces. Vores bestræbelser på at beskytte og udvikle området på en bæredygtig måde kan kun blive en succes, hvis alle, som arbejder og bor i området, er engagerede i dette mål. En begyndelse på dette engagement blev gjort under den offentlige debat, som fandt sted under forberedelsen af forvaltningsplanen. Vi takker alle, som tog aktivt del i denne debat.

Angela Merkel

Svend Auken

Josias van Aartsen

Stade-deklarationen

De ansvarlige MINISTRE for beskyttelsen af vadehavsområdet¹ i Danmark, Holland og Forbundsrepublikken Tyskland mødtes den 22. oktober 1997 i Stade til Den 8. Trilaterale Regeringskonference om Vadehavets Beskyttelse (Stade-konferencen) for at styrke, videreudvikle og forbedre deres fælles samarbejde, der bygger på vedtagelserne fra de tidligere Vadehavskonferencer, især Esbjerg-konferencen fra 1991 og Leeuwarden-konferencen fra 1994.

De noterer sig den fremgang, der i henhold til Udviklingsrapporten er sket i beskyttelsen af Vadehavet siden Leeuwarden-konferencen i 1994. De bekræfter igen nødvendigheden af en fortsat indsats for at beskytte og bevare området for de kommende generationer i overensstemmelse med AGENDA 21² og Konventionen om Biodiversitet, og at gennemførelsen af de aftalte politikker og foranstaltninger skal ske i dialog med de berørte parter.

Vadehavsområdet er et område af enestående økologisk betydning. Parterne anerkender deres globale ansvar for området. Vadehavsområdet er ligeledes et område, hvor folk bor, arbejder og tilbringer fritiden. Borgernes sikkerhed er af største betydning, og vilkårene for en bæredygtig økonomisk udvikling skal opretholdes.

Der er et tæt indbyrdes forhold mellem vadehavsområdet og dets omgivelser. På den ene side kan områder, der støder op til Vadehavet, drage nytte af Vadehavets værdier. På den anden side kan udviklingstendenser og aktiviteter uden for vadehavsområdet indvirke på vadehavsområdets værdier. De positive påvirkninger skal styrkes samtidig med at de negative påvirkninger skal minimeres.

De anerkender de erklæringer, der er fremsat af interesseorganisationer, den fælles erklæring fra de hollandsk-tysk-danske rådgivende udvalg for Vadehavet, den fælles erklæring fra Det Interregionale Vadehavssamarbejde og de fælles resolutioner fra det hollandsk-tysk-danske Øsamarbejde om Vadehavet som værdifulde bidrag til at inspirere, styrke og fremme af Det trilaterale Vadehavssamarbejde.

De værdsætter de bestræbelser, der er iværksat af Det Interregionale Vadehavssamarbejde, og som bidrager til arbejdet i det trilaterale samarbejde, især i forbindelse med emner af betydning for vurderingerne af den miljømæssige belastning og for bæredygtig turisme, samtidig med at de anerkender, at det tætte samarbejde har været til gensidig fordel.

De påskønner det arbejde, der er udført af QSR-gruppen i forbindelse med udarbejdelsen af

¹ Vadehavsområdet er det trilaterale samarbejdsområde, som er defineret i §9 i Leeuwarden-deklarationen.

² Kapitel 17 om "Beskyttelse af oceaner, alle havområder, herunder halvlukkede have og kystområder samt beskyttelse, hensigtsmæssig udnyttelse og udvikling af deres ressourcer som levesteder" samt kapitel 15 i "Bevaring af biodiversitet".

statusrapporten om Vadehavets miljøtilstand i 1997 (Quality Status Report), og bemærker den vurdering af Vadehavets økosystem, som er indeholdt i Vurderingsrapporten.

Under udøvelsen af deres politiske ansvarsområder er ministrene ENIGE om følgende³:

Vadehavsplanen

- 1 Ministrene er ENIGE om at vedtage Vadehavsplanen i Bilag I, der er udarbejdet i overensstemmelse med Leeuwarden-deklarationen, og som indeholder landenes fælles politikker, foranstaltninger, projekter og handlinger i forbindelse med deres fælles indsats for at opfylde målene.
- 2 Ministrene er ENIGE om at overveje og - om nødvendigt - ændre Vadehavsplanen på den næste trilaterale konference om Vadehavet i overensstemmelse med den procedure, der er skitseret i planen og i Leeuwarden-deklarationen.
- 3 Ministrene ANERKENDER, at en vellykket gennemførelse af Vadehavsplanen blandt andet afhænger af, i hvilket omfang de relevante myndigheder, interessegrupper og lokale borgere bidrager til realiseringen af politikker og foranstaltninger.
- 4 Borgere, brugere, besøgende og alle andre, som ser sig som aktører i vadehavsregionen, inviteres til at fremkomme med ideer og forslag gennem Vadehavsplanen til gennemførelse af målene.
- 5 Ministrene ANMODER indtrængende de kompetente nationale myndigheder om at vedligeholde eller forstærke deres dialog med alle interesserede parter for at fremme offentlighedens anerkendelse af Vadehavsplanen og således fremme tankerne om en bæredygtig anvendelse af naturrigdommene i vadehavsområdet, hvilket vil være til langsigtet glæde for alle, som lever og arbejder i vadehavsområdet. Dette inkluderer information til lokalbefolkningen på de nationale sprog.
- 6 Ministrene BIFALDER de forslag, der er fremkommet under konferencen, og de beslutninger, der er taget af interesseorganisationer, de hollandsk-tysk-danske rådgivende råd for Vadehavet, Det interregionale Vadehavssamarbejde og det hollandsk-tysk-danske ø-samarbejde om Vadehavet, og de UNDERSTREGER, at disse forslag bør inddrages endnu mere i ovennævnte dialog med alle berørte parter.
- 7 Ministrene ANERKENDER det vigtige bidrag, som forskellige former for selvforvaltning kan yde under givne omstændigheder, på forskellige niveauer og i mange aspekter af forvaltningen af Vadehavet, og BIFALDER yderligere undersøgelser på dette område.
- 8 Ministrene UNDERSTREGER det grundlæggende behov for beskyttelse af den lokale befolkning mod stormflod, og de lægger til grund, at gennemførelsen af Vadehavsplanen ikke svækker sikkerheden.
- 9 Ministrene ANERKENDER vadehavsstaternes ansvar for opretholdelsen af sikkerheden på de nationale og internationale skibsrufter, og de OPFORDRER de kompetente myndigheder, som

³ I hele denne Deklaration forstås ordet "ENIGE" (*agree*) som defineret i denne paragraf.

har ansvar for en let og sikker adgang til havnene, samt deres styring, til at tage anbefalingerne i Vadehavsplanen til efterretning.

10 Ministrene OPFORDERER INDTRÆNGENDE de kompetente, nationale myndigheder til at udveksle synspunkter og holde kontakt med alle interessenter, der er involveret i Vadehavsplanens gennemførelse, og de FORVENTER, at den lokale befolkning og de lokale myndigheder aktivt engagerer sig i formuleringen af forslag, som vil blive taget i betragtning ved næste vadehavskonference, og som vil forbedre og ajourføre Vadehavsplanen.

11 Ministrene er ENIGE om, at Vadehavsplanens gennemførelse skal være genstand en for grundig evaluering i de kommende år, og at der vil blive forelagt en udviklingsrapport ved næste vadehavskonference, som vil udgøre grundlaget for yderligere udvikling af Vadehavsplanen. Særligt hensyn bør tages til øerne i vadehavsområdet. Ministrene BEMYNDIGER deres embedsmænd til at OVERVÅGE ovennævnte evaluering og vurdering af Vadehavsplanens gennemførelse.

12 Ministrene BETRAGTER Vadehavsplanen som et godt eksempel på internationalt samarbejde om et fælles naturområde og TILTRÆDER, at planen forelægges ved internationale konferencer om samarbejde inden for miljø og natur.

Eksterne påvirkninger

13 Ministrene UNDERSTREGER det forhold, at kvaliteten af vadehavsområdet kan være udsat for betydelig påvirkning af aktiviteter, der finder sted uden for området, herunder forurening som stammer fra kilder uden for vadehavsområdet. Ministrene BETRAGTER de udbredte "sorte pletter" i Det østfrisiske Vadehav i 1996 som tegn på den forringelse, der er sket i bundorganismernes nedbrydende evne; én af de vigtigste funktioner i Vadehavets økosystem. Ministrene ENES derfor om, at de tre lande sammen vil optræde i de internationale fora samt ved forhandlinger med tredjeparter med henblik på opfyldelsen af følgende mål:

Reduktion af tilførslen af næringsstoffer, farlige stoffer og olie

14 De ANERKENDER at oplandene til de floder, der munder ud i Vadehavsområdet, har stor betydning for vandkvaliteten, sediment og naturtyper, ligesom det ANERKENDES, at den totale udledning af farlige stoffer og fosforforbindelser til vadehavsområdet via floderne er reduceret betragteligt i de sidste ti år, hvorimod at olieforureningen fra skibsfarten stadig er et problem.

15 De FASTHOLDER at den totale udledning af næringsstoffer i vadehavsområdet skal reduceres betragteligt. Eksisterende internationale aftaler og EU-forordninger på dette område skal konsekvent gennemføres. Følgende foranstaltninger har særlig betydning:

- renseanlæg i oplandet til Nordsøen og Vadehavet udstyres med faciliteter til behandling af næringsstoffer,
- fremme af ekstensiv landbrugsdrift - herunder også via EU-programmer - og reduktion af ammoniak-emissioner fra landbruget.
- reduktion af trafikbetingede emissioner.

16 De UNDERSTREGER at reduktionen af tilførsel af farlige stoffer og olie fortsat skal håndhæves, og at der skal udøves særlige bestræbelser i alle omkringliggende havne og i alle flodsystemer, der udmunder i Vadehavet. Forureningen - især olie fra skibsfarten - skal reduceres yderligere, især ved at fremme omkostningseffektive og forbrugervenlige modtageanlæg i havnene.

Aktiviteter i det tilstødende område

17 De OPFORDRER indtrængende alle kompetente myndigheder til at inddrage de fælles interesser i det trilaterale vadehavsområde og til - hvor det er nødvendigt - at reducere den miljømæssige påvirkning fra specielt havne- og industrianlæg, fritidsaktiviteter, civil lufttrafik, militære aktiviteter, vindenergi, landbrug og trafik. Dette sker blandt andet ved i forbindelse med VVM-procedurene specifikt at inddrage de behov, der ligger i Vadehavets økosystem, de fælles principper og relevante EU-direktiver.

Desuden bør beslutningstagerne i forbindelse med sådanne aktiviteter og ved anvendelse af relevant national lovgivning og EU-lovgivning stræbe efter at tilgodese både de samfundsmæssige og de økologiske forhold.

EF's fuglebeskyttelsesdirektiv og EU's habitatdirektiv

18 Ministrene NOTERER sig, at store dele af vadehavsområdet er opført som habitatområde af de kompetente myndigheder i overensstemmelse med artikel 4 i EU's habitatdirektiv og/eller artikel 4 i EF's fuglebeskyttelsesdirektiv, og at denne liste er sendt til Europa-Kommissionen. Den slesvig-holstenske del af Vadehavet er nu også indstillet som særligt beskyttelsesområde under EF's fuglebeskyttelsesdirektiv som den sidste del af vadehavsområdet. Størstedelen af vadehavsområdet er derfor nu en del af NATURA 2000.

19 Ministrene ANERKENDER, at der er forskelle i afgrænsningen af de opførte områder og ENES derfor om at arbejde for et mere sammenhængende NATURA 2000-område for Vadehavet.

Det trilaterale overvågningsprogram

20 Ministrene VÆRDSÆTTER det arbejde, der er udført af den trilaterale arbejdsgruppe for overvågning og vurdering (TMAG) i forbindelse med udarbejdelsen af rapporten om „Gennemførelse af det trilaterale overvågnings- og vurderingsprogram (TMAP)“ til opfyldelse af Leeuwarden-deklarationens §67. Arbejdet er udført inden for rammerne af DEMOVAD-projektet og medfinansieret af Europa-Kommissionen under LIFE-programmet.

21 Ministrene er ENIGE om at indføre det fælles sæt parametre, som er beskrevet i Bilag II, og i den forbindelse så hurtigt som muligt at skabe de nødvendige økonomiske og organisatoriske forudsætninger for deres gennemførelse, herunder håndtering af tilhørende data.

22 Ministrene er ENIGE om at foretage en vurdering af erfaringerne med disse parametre på næste vadehavskonference.

Vadehavet som særligt følsomt område

23 Ministrene NOTERER sig de fremskridt, der gøres inden for rammerne af den Internationale Maritime Organisation (IMO) for at nedsætte belastningen fra skibstrafikken på miljøfølsomme områder som Vadehavet, især ved etableringen af obligatoriske rutesystemer i forbindelse med olie- og kemikalietankskibe ud for den hollandske og tyske vadehavskyst.

24 Ministrene BEMÆRKER at alle relevante foranstaltninger er taget i vadehavsområdet eller i

det tilstødende område i henhold de betingelser for særligt følsomme havområder (PSSA) som kræves af IMO.

25 Ministrene TILTRÆDER at der gennemføres en undersøgelse af mulighederne for at foreslå IMO at Vadehavet med dets tilstødende område udnævnes som særligt følsomt havområde (PSSA).

Vurdering af virkning på miljøet

26 Ministrene ANERKENDER det arbejde, der er udført af det interregionale vadehavssamarbejde (IRWC) i henhold til §§26-27 i Leeuwarden-deklarationen og de heri indeholdte beslutninger vedrørende vurderinger af virkninger på miljøet (VVM).

27 Ministrene OPFORDRER alle kompetente myndigheder til - i forbindelse med beslutning om tærskler og/eller kriterier for Bilag II-projekter indeholdt i EU-direktiv 97/11/EØF - at tage særlig hensyn til de betydelige virkninger, disse projekter må formodes at have på vadehavsområdet.

28 Ministrene er ENIGE om i forbindelse med de grænseoverskridende informations- og høringsprocedurer der er fastlagt i ECE-konventionen om vurderinger af virkningen på miljøet på tværs af landegrænser (ESPOO-konventionen) at tage hensyn til vadehavsområdets særlige følsomhed.

29 Ministrene ANBEFALER at der i forbindelse med vurderingen af planer og projekter i vadehavsområdet overvejes alternative løsninger jævnfør EU's habitatdirektiv. I denne sammenhæng bør der tages passende sociale og økonomiske aspekter i betragtning.

Internationalt samarbejde

Samarbejdet mellem The Wash og Vadehavet

30 Ministrene ENES om at fortsætte samarbejdet ved at iværksætte projekter inden for udveksling af oplysninger om erfaringer i forbindelse med overvågning og forvaltning af bestanden af spættet sæl samt etablering af et forbedret samarbejde mellem forvaltningsmyndighederne.

Samarbejdet mellem Guinea-Bissau og Vadehavet

31 Ministrene er ENIGE om at fortsætte samarbejdet i overensstemmelse med hensigtserklæringen ved at underskrive et nyt treårigt arbejdsprogram, som findes i Bilag III, og som bygger videre på erfaringer og resultater fra det første arbejdsprogram. Det er målet at optræne et ornitologisk team og etablere en organisation, der skal støtte og yderligere udvikle forvaltningen og offentlighedens viden i området.

Forvaltningsplan for knortegås

32 Ministrene OPFORDRER Holland til at afslutte udarbejdelsen af den internationale forvaltningsplan for knortegås og udarbejde et udkast med tilhørende aktioner til beslutning til det første møde under *Afrikansk-eurasiske vandfugleaftale (African-Eurasian Waterbird Agreement (AEWA))*.

Bevaring af sæler og småhvaler

33 Ministrene ANERKENDER beskyttelses- og forvaltningsplanen for Vadehavets sælbestand 1996-2000, der er udarbejdet og godkendt inden for rammerne af sælaftalen som værende udmøntningen af vadehavsplanens mål for spættet sæl og gråsæl.

34 Ministrene ANERKENDER, at der oprettes et netværk for indsamling af oplysninger om bifangst af marsvin i henhold til aftalen om småhvaler i Østersøen og Nordsøen (ASCOBANS), der også har betydning for vadehavsområdet og området søværts for vadehavsområdet.

Samarbejde om information til offentligheden

35 Ministrene er ENIGE om at undersøge mulighederne for at forbedre kvaliteten af offentlighedens deltagelse, og ministrene BYDER det hollandske initiativ til at arrangere en workshop i denne forbindelse velkommen.

Udvikling af turismen

36 Ministrene ANERKENDER det arbejde, der er udført af det interregionale vadehavssamarbejde i forbindelse med analyse af og visioner for en bæredygtig udvikling af turismen og fritidsaktiviteter i vadehavsregionen.

Ministrene er ENIGE om at iværksætte et interregionalt samarbejde med henblik på at udvikle og gennemføre politikker vedrørende bæredygtig turisme i samarbejde med relevante interessenter samt med lokale og andre relevante myndigheder. De OPFORDERER det interregionale vadehavssamarbejde til at udføre denne opgave.

Kulturarv

37 Ministrene BEMÆRKER sig de resultater, der er opnået af workshoppen om kulturarv, som blev afholdt i Ribe i Danmark, og de BESLUTTER at den planlagte kortlægning af kulturarven i vadehavsområdet udstrækkes til relevante tilstødende dele af vadehavsområdet.

Det fremtidige samarbejde

Videnskabeligt Vadehavssymposium

38 Det 10. Internationale Videnskabelige Vadehavssymposium vil blive afholdt efter invitation fra den hollandske regering.

Den 9. Vadehavskonference

39 Danmark overtager formandsskabet for samarbejdet fra den 1. januar 1998. Den 9. vadehavskonference afholdes i Danmark i 2001.

Underskrifter

For Forbundsrepublikken Tyskland

Dr. A. Merkel

For regeringen i Kongeriget Danmark

Hr. S. Auken

For regeringen i Kongeriget Holland

Hr. J.F. de Leeuw

Bilag I Forvaltningsplan for det trilaterale vadehavsområde

Indholdsfortegnelse

Forord / 3

I. Den integrerede forvaltning af vadehavet / 6

II. Målene / 11

1 Landskab og kultur / 13

2 Vand og sediment / 16

3 Strandenge / 21

4 Tidevandsområder / 25

5 Strande og klitter / 31

6 Flod- og åmundinger / 34

7 Offshore-områder / 37

8 Landbrugsområder / 40

9 Fugle / 42

10 Havpattedyr / 48

Appendiks I: Kort / 85

Appendiks II: Fortegnelse over aktiviteter / 97

Appendiks III: Ordliste / 101

Forord

Vadehavet - ind i det næste årtusinde

- 1 Vadehavet er et område af uvurderlig naturværdi. Det er kendetegnet ved en høj biologisk produktivitet og naturlig dynamik. Vadehavet er det største vådområde i Europa, og dets vader udgør den største ubrudte strækning af slikvader i hele verden.
- 2 Vadehavsområdet har været beboet i mange tusinde år. I begyndelsen levede befolkningen mest af jagt og fiskeri. I takt med en mere permanent bosættelse og udviklingen af landbruget blev indvinding en meget vigtig aktivitet. I løbet af de sidste 100 år, og især efter slutningen af 2. Verdenskrig, har der været en stigende grad af menneskelig påvirkning i takt med de voksende tekniske og økonomiske muligheder. Vadehavet er et område, hvor mennesker bor og arbejder, og som benyttes til rekreative formål.
- 3 Det er kun 30 år siden, at der blev fremlagt seriøse planer for inddigning af store dele af Vadehavet til landbrugsformål. I dag er der en fælles forståelse for, at Vadehavet er et område med enestående naturværdier, som danner grundlaget for lokale befolkningers udkomme, turistindustri, fritidsaktiviteter og andre aktiviteter.
- 4 I begyndelsen af 1970'erne iværksattes de første nationale og internationale politikker vedrørende bekæmpelsen af den kemiske forurening af havet. Der er siden sket en stigende holdningsændring, som har ført til betydelige forbedringer af kvaliteten af såvel vand som af sediment.
- 5 Siden begyndelsen af dette århundrede har engagerede borgere og private organisationer udført et stort pionerarbejde i form af etableringen af beskyttede fuglekolonier. Alligevel skulle der gå næsten 70 år, før myndighedernes anerkendelse af områdets betydning førte til en effektiv beskyttelse af naturen. Både centrale, regionale og lokale myndigheder har spillet en vigtig rolle i denne proces på trods af, at de ofte er blevet udsat for kritik.
- 6 For næsten 20 år siden blev der indledt en proces, som har ført til beskyttelse og bevaring af hele vadehavsområdet i form af naturreservater, nationalparker samt indgåelsen og udvidelsen af Det Trilaterale Vadehavssamarbejde mellem Danmark, Holland, Tyskland. Sideløbende blev dele af området udpeget som et vådområde af international betydning (Ramsar-område) samt omfattet af EF's fuglebeskyttelsesdirektiv og EU's habitatdirektiv. Desuden er de tyske og hollandske dele af Vadehavet udpeget som Man and Biosphere-reservater (*Man and Biosphere Reserves - MAB*).

Internationale udpegninger (se kort i Bilag 1)

A. Juridisk bindende EU-direktiver

1. *Rådets direktiv 79/409/EØF af 1979* (EF's fuglebeskyttelsesdirektiv) sigter mod beskyttelse af samtlige fuglearter, der naturligt hører hjemme på medlemslandenes territorium. Ifølge fuglebeskyttelsesdirektivet skal medlemslandene udpege de områder, der er bedst egnede til beskyttelsen af disse arter, herunder trækende arter, som *særlige beskyttelsesområder (Special Protection Areas - SPA)*. Den hollandske del af beskyttelsesområdet¹ er blevet udpeget som SPA. I Tyskland er den nedersaksiske del af beskyttelsesområdet udpeget som SPA såvel som øerne Scharnhörn, Neuwerk og den slesvig-holstenske vadehavsnationalpark samt 5 tilstødende områder. Udpegning af selve den slesvig-holstenske vadehavsnationalpark samt flere af de tilstødende områder er under forberedelse. I Danmark er den danske del af beskyttelsesområdet med undtagelse af sejlruen fra Nordsøen til Esbjerg Havn, de ubeboede dele af øerne samt de tilstødende marskområder på fastlandet udpeget som SPA.
2. *Rådets direktiv 92/43/EØF af 1992* (EF's habitatdirektiv) sigter mod beskyttelsen af vilde flora- og faunahabitater i medlemslandene. Inden for rammen af habitatdirektivet skal der oprettes et sammenhængende økologisk netværk, kaldet NATURA 2000, som vil bestå af *særlige beskyttelsesområder (Special Areas of Conservation - SAC)*, udpeget efter habitatdirektivet samt fuglebeskyttelsesdirektivets SPA-områder. Udpegningen af SAC-områder vil finde sted i de kommende år, og store dele af Vadehavet bliver omfattet af NATURA 2000.

B. Internationale konventioner og programmer

3. *Konventionen om vådområder af international betydning, specielt som vandfuglehabitat, af 1971* (Ramsarkonventionen) er en verdensomspændende traktat vedrørende bevaringen af vådområder: det vil f.eks. sige lavvandede og åbne havområder samt arealer, der regelmæssigt eller periodevis vandmættet eller vanddækket. Inden for rammen af konventionen bliver vådområder af international betydning udpeget af aftaleparterne. Store dele af Vadehavet er udpeget som *Ramsar-områder*. Det hollandske beskyttelsesområde i Vadehavet udgør ét Ramsar-område. I Tyskland er Ramsar-områderne hovedsageligt nationalparkerne samt nogle områder på øerne og det nærliggende fastland. I Danmark består Ramsar-området af de ubeboede dele af øerne og de tilstødende marskområder på fastlandet med undtagelse af sejlruerne fra Nordsøen til Esbjerg og Esbjerg havn
4. *Man and Biosphere-reservater (Man and Biosphere Reserves - MAB)* er repræsentative beskyttede land- og kystområder, der er blevet internationalt anerkendt under et UNESCO-program (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) på grund af deres bevaringsværdi, og fordi der her kan udvikles den naturvidenskabelige viden samt de færdigheder og menneskelige værdier, som er nødvendige for at fremme en bæredygtig økonomisk udvikling. Den tyske og hollandske del af beskyttelsesområdet er blevet udpeget til MAB (Man and Biosphere Reserves).

¹ Beskyttelsesområdet består af det trilaterale beskyttelsesområde, som defineret i §10 i Leeuwarden-deklarationen.

7 Vadehavet er et kystnært hav, og der er mange vekselvirkninger med Nordsøen og det nordvesteuropæiske fastland. Kvaliteten af vandet, sedimenter og levesteder for både planter og dyr påvirkes i høj grad af Nordsøen og af de aktiviteter, der foregår i oplandene til de åer og floder, der udmunder her. Vadehavet er et vigtigt opvækstområde for nogle af Nordsøens fiskebestande og havpattedyr. Af alle disse grunde er den trilaterale politik og forvaltningsplanen vedrørende forurening og beskyttelse af dyre- og plantearter samt spørgsmålet om beskyttelse af deres levesteder tæt forbundet med udviklingen inden for rammen af Nordsøkonferencerne, Oslo- og Paris-konventionerne samt i fortsættelse heraf Konventionen om beskyttelse af havmiljøet i det nordøstlige Atlanterhav (OSPAR konventionen 1992), der forventes ratificeret i nær fremtid, samt Den Internationale Maritime Organisation (*International Maritime Organization - IMO*).

8 Det er igennem disse nationale og internationale bestemmelser og traktater, at Vadehavet har opnået en så vidtrækkende og omfattende beskyttelse. De beskyttelsesplaner og foranstaltninger, som bygger på disse udpegninger, kan betragtes som den første gennemførelse af de forpligtelser, der følger af Konventionen om biodiversitet og Agenda 21. De danner også grundlaget for en bæredygtig brug og udvikling af vadehavsområdet både nu og i fremtiden.

9 I dag bliver det ofte sagt, at 'vi har gjort nok for naturen', og at Vadehavet er overbeskyttet. De mange regler og bestemmelser afspejler imidlertid den store interesse fra mange ofte konkurrerende interessegrupper, der stiller krav om at kunne bruge Vadehavet. Disse regler er lige så relevante som for 10 år siden, og i visse tilfælde er regulering i dag endnu mere presserende. Man vil ikke igen påbegynde forsøg med landindvinding, og bekæmpelsen af forurening er et meget aktuelt politisk emne. En intensiveret påvirkning af Vadehavet og dermed øgede konflikter på miljøområdet kan dog forventes, f.eks. som følge af udforskning og indvinding af gasforekomsterne, brug af vindenergi, uddybning af flod- og åmundinger samt udbygning af kystsikring forårsaget af en forventet større havspejlsstigning.

10 Desuden har vi at gøre med et system, som afspejler fortidens påvirkninger. Landindvindinger har f.eks. reduceret områdets størrelse, hvilket igen har indskrænket systemets mulighed for at håndtere en øget havspejlsstigning. Forekomsten af såkaldt 'sorte pletter' i det nedersaksiske Vadehav peger måske på en øget ophobning af organisk materiale som følge af eutrofiering. Det høje antal af truede biotoper og arter i Vadehavet, som er opført på Rødlisterne, skal reduceres, hvis vi skal bevare de habitattyper, der er en del af et naturligt og dynamisk vadehavsområde.

11 De økologiske mål, som denne forvaltningsplan retter sig imod, afspejler både behovet for at genoprette naturværdierne i Vadehavets økosystem samt nødvendigheden af også i fremtiden at sikre muligheden for menneskelige aktiviteter i området. Målene understreger desuden, at en forøgelse af antallet af naturlige og uforstyrrede levesteder i hele Vadehavet er en forudsætning for genoprettelsen af økosystemet. Målene er formuleret åbent, selv om det er angivet, hvordan den ønskede situation nås. Dette skaber plads for forhandling, både for brugerne og for naturbeskyttelsesinteresserne.

12 Samtidig er det en forudsætning, at mulighederne for bæredygtige aktiviteter for mennesker bevares for fremtiden. En bæredygtig udvikling skal ligeledes inddrage befolkningens behov og krav, f.eks. kystsikringsforanstaltninger, forvaltning af skibsruter, energiforsyning, landbrug, fiskeri, turisme, infrastruktur samt indre og ydre sikkerhed.

13 Indbyggere, brugere, besøgende og alle andre med interesse for Vadehavet, opfordres med denne plan til at bidrage med ideer og forslag, som kan føre til gennemførelsen af målene.

■ Den fælles vision

14 Målene er udtryk for en fælles vision for vadehavsområdet, som afspejler de enkelte landes forventninger:

- Et sundt miljø - et mål som fastholder, at en mangfoldighed af levesteder og arter, miljøets økologiske integritet og bæredygtighed er et globalt ansvar.
- En bæredygtig brug.
- Opretholdelse og udvikling af økologiske, økonomiske, kulturhistoriske, sociale og kystsikringsmæssige værdier, som opfylder behovene hos beboerne og andre brugere.
- Den integrerede forvaltning af menneskelige aktiviteter, som tager højde for det samfundsøkonomiske og økologiske samspil mellem Vadehavsområdet og de omkringliggende arealer.
- Et velinformeret og engageret lokalsamfund.

I. Den integrerede forvaltning af Vadehavet

Vadehavsplanen

1 Ved den 6. Trilaterale Regeringskonference i Esbjerg 1991 blev det vedtaget at udarbejde en forvaltningsplan, der omfatter vadehavsområdet fra Den Helder til Esbjerg med det mål fortsat at udbygge de fælles beskyttelsesforanstaltninger. Beslutningerne på Esbjerg-konferencen og den efterfølgende konference i 1994 i Leeuwarden lagde fundamentet til planen for vadehavsområdet, blandt andet afgrænsningen af det trilaterale samarbejds- og beskyttelsesområde, det vejledende princip, herunder forvaltningsprincipperne samt målene.

2 Det er en forudsætning, at alle foranstaltninger, aktiviteter og politikker, som er omtalt i denne plan, udføres bæredygtigt, således som det fremgår af „Konventionen om biodiversitet“. De tre parter understreger, at denne definition medfører, at brugen af dele af områdets biologiske mangfoldighed ikke på lang sigt må føre til reduktion af den biologiske og økologiske diversitet, og at naturbeskyttelse heller ikke på langt sigt må føre til forringede samfundsøkonomiske vilkår for indbyggerne i vadehavsområdet.

Brugergruppernes interesser inden for Vadehavets samarbejdsområde skal afvejes i forhold til generelle og specifikke beskyttelsesformål. Det skal undgås, at der sker en svækkelse af de lokale befolkningsgruppers traditionelle interesser, som ikke står i modsætning til beskyttelsesmålene.

3 Planens gennemførelse vil ikke påvirke beskyttelsen af de lokale indbyggere mod havet.

Status

4 Vadehavsplanen omfatter politikker, foranstaltninger, projekter og aktiviteter, som de tre lande er blevet enige om. Planen er en rammeplan for den samlede forvaltning af vadehavsområdet, og den vil regelmæssigt blive revideret. Det er en erklæring, som udtrykker, hvordan de tre lande forestiller sig den fremtidige integrerede forvaltning af vadehavsområdet, samt de projekter og aktiviteter, der skal gennemføres for at nå de økologiske mål.

5 Planen for vadehavsområdet blev udviklet med aktiv deltagelse af myndigheder og interessegrupper. Planen blev udarbejdet med økonomiske støtte fra Europa-Kommissionen.

6 Vadehavsplanen er en politisk aftale², som vil blive ført ud i livet af de ansvarlige myndigheder i de tre lande, i samarbejde og hver for sig, på grundlag af den nuværende eksisterende lovgivning og med deltagelse af alle interessegrupper. Planens gennemførelse må ikke være i strid med

² Defineret som et juridisk ikke-bindende dokument af fælles politisk interesse.

eksisterende lovgivning om skibsfart, forvaltning af skibsruter, forvaltning af havne, katastrofekontrol, redningstjenester på havet og andre aspekter af betydning for den interne og eksterne sikkerhed.

Afgrænsning

7 Den geografiske udstrækning af det område, hvor forvaltningsplanen gælder, er det trilaterale samarbejdsområde for Vadehavet, benævnt som samarbejdsområdet, som er afgrænset af:

- området søværts havdiget, eller hvor der ikke findes diger, fra højvandslinien ved springflod og i floderne brakvandsgrænsen.
- søterritoriet ud til 3 sømil fra basislinien;
- tilstødende indlandsarealer, der svarer til de udpegede Ramsar- og/eller EF-fuglebeskyttelsesdirektivområder;
- øerne.

Inden for vadehavsområdet udgøres det trilaterale beskyttelsesområde af følgende:

- i Holland: områderne som er omfattet vadehavsnotatet, herunder Dollard;
- i Tyskland: nationalparkerne i vadehavsområdet samt beskyttede områder under den eksisterende naturbeskyttelseslov søværts havdiget og brakvandsgrænsen, herunder Dollard;
- i Danmark: Bekendtgørelse om fredning og vildtreservat i Danmark.

(Se kort i Bilag I. Billedtekst til angivelse af grænseområdet bliver tilføjet i overensstemmelse med Ems-Dollard-traktaten af 1960, den supplerende aftale af 1962 og miljøprotokollen af 1996 og bliver trykt i neutralt farve).

Det anerkendes, at det i visse arealer inden for vadehavsområder er den menneskelige brug, der nyder prioritet.

Fælles principper

8 Det vejledende princip for den trilaterale vadehavspolitik er „så vidt muligt at opnå et naturligt og bæredygtigt økosystem, hvor de naturlige processer forløber uforstyrret“ (Esbjerg-deklarationen, §1). Dette princip er rettet mod beskyttelse af tidevandsområder, strandenge samt strande og klitter (Leeuwarden-deklarationen §8).

I øvrigt er der vedtaget 7 fælles forvaltningsprincipper, som er grundlæggende for beslutninger vedrørende beskyttelsen og forvaltningen af Vadehavsområdet (Esbjerg-deklarationen §3):

- Princippet om omhyggelig beslutningstagning, d.v.s. at træffe beslutninger på grundlag af den bedst mulige tilgængelige viden;
- Princippet om undgåelse, d.v.s. så vidt muligt at afstå fra handlinger, som er potentielt skadelige for Vadehavet;
- Forsigtighedsprincippet, d.v.s. aktivt at undgå handlinger, som kan formodes at have afgørende skadelig virkning på miljøet, selv hvor der ikke er tilstrækkeligt videnskabeligt grundlag for at dokumentere en årsagssammenhæng mellem handlinger og deres effekt;
- Forflyttelsesprincippet, d.v.s. at flytte de aktiviteter, som skader vadehavsmiljøet, til andre områder, hvor de vil være mindre miljøbelastende;

- Kompensationsprincippet, d.v.s. at skaderne, der følger af uundgåelige aktiviteter, skal søges modvirket med passende foranstaltninger; i de dele af Vadehavet, hvor princippet endnu ikke er gennemført, skal der sættes på at foretage sådanne kompensatoriske foranstaltninger,
- Genopretningsprincippet, d.v.s. at dele af Vadehavet, hvor det er muligt, skal søges genoprettet, hvis det ved referenceundersøgelser kan dokumenteres, at den nuværende tilstand ikke er optimal, og at den oprindelige tilstand efter al sandsynlighed vil kunne genetableres,
- Princippet om anvendelse af den bedst tilgængelige teknologi og bedste miljøpraksis, som defineret af Paris-konventionen.
- Det skal undgås, at der sker urimelig indvirkning på den lokale befolknings interesser samt dennes traditionelle brugere i vadehavsområdet. Eventuelle brugerinteresser skal afvejes på en retfærdig og rimelig måde, idet der tages hensyn til beskyttelsesformålet i almindelighed og det særlige tilfælde, der er genstand for interesse.

Mål

9 Den trilaterale bevaringspolitik og forvaltning er rettet mod opnåelsen af hele den række af habitattyper, som hører til et naturligt og dynamisk Vadehav. Alle disse habitater har behov for en vis kvalitet (naturlig dynamik, ingen forstyrrelse eller forurening), som kan opnås med den rigtige bevarings- og forvaltningsindsats. Kvaliteten af disse habitater skal opretholdes eller forbedres, idet man sigter mod at opnå de mål, som er aftalt for seks habitattyper. Målene for kvaliteten af vand og aflejringer er fælles for samtlige habitater. Supplerende mål vedrørende fugle og havpattedyr er vedtaget sammen med målene for landskab og kulturelle aspekter.

Zonering

10 Et stort og komplekst økosystem som Vadehavet kræver en fleksibel forvaltning for, at der kan findes en balance mellem gennemførelsen af målene og en bæredygtig menneskelig brug af området.

På Leeuwarden-konferencen var der enighed om at „anerkende zonering som et værdifuldt forvaltningsinstrument og at overveje behovet for harmonisering af dette og andre forvaltningsinstrumenter“ (LD §18, stk. 5).

11 De tre vadehavslande har forskellige indfaldsvinkler i forhold til zonering. For at kunne sammenligne gennemførelsen af de økologiske mål i forskellige dele af samarbejdsområdet er en fælles forståelse af de forskellige beskyttelsesprogrammer, og den måde de anvendes på i de tre lande, nødvendig.

Til dette formål skal de forskellige nationale beskyttelsesprogrammer sammenlignes og vurderes ved hjælp af en fælles klassificeringsmetode.

Med udgangspunkt i denne vurdering vil der blive foretaget en undersøgelse af behovet for harmonisering af zonering i forhold til andre instrumenter.

Den økonomiske udvikling og potentialer

12 Økonomiske aktiviteter skal fortsat være mulige i Vadehavet dog med de begrænsninger,

der ligger inden for rammerne af en passende beskyttelse og den naturlige udvikling af området. Landbrug, industri, skibsfart, fiskeri, turisme og fritidsaktiviteter har en væsentlig økonomisk betydning i vadehavsregionen og skal afvejes i et harmonisk forhold mellem samfundets behov og økologisk helhed. Dette sker i samarbejde med interessenterne. I forbindelse med en bæredygtig turist- og fritidssektor i vadehavsregionen skal der via det interregionale vadehavssamarbejde stilles forslag til en politik, der understreger udviklingen af kommunikation og inddragelse af interessenterne. Denne politik skal bidrage til, at regionens sociale strukturer og kulturelle identitet bevares.

Kommunikation og information

13 De økologiske mål er det centrale punkt i denne plan. For at gennemføre beskyttelsen af hele rækken af habitattyper i vadehavsområdet og en effektiv gennemførelse af vadehavsplanen er det vigtigt, at de relevante myndigheder, interessegrupper og lokale borgere giver deres aktive støtte.

14 Det er afgørende, at der opnås en effektiv kommunikation med de forskellige målgrupper. Mulighederne for at øge offentlighedens deltagelse vil blive undersøgt. Skønt det er de pågældende myndigheders ansvar at tilse, at vadehavsområdet bevares og beskyttes, kan forskellige former for engagement fra interessenterne (fælles forvaltning) bidrage til mange aspekter af vadehavsplanens gennemførelse.

15 Følgende trilaterale projekter og handlinger vil blive gennemført:

- Mulighederne for fremme af kvaliteten af offentlighedens deltagelse, blandt andet via forskellige former for aktiv engagement fra interessenterne (fælles forvaltning), vil blive undersøgt på nationalt plan.
- Resultaterne af det trilaterale overvågnings- og vurderingsprogram (TMAP) vil blive stillet til disposition for de relevante myndigheder, interessegrupper og lokale borgere.
- Mulighederne for en trilateral informations- og kommunikationsside på Internettet vil blive undersøgt.

16 De relevante myndigheder opfordres til for det fælles vadehavssekretariat at fremlægge information om vurderinger af virkninger på miljøet (VVM) i vadehavsregionen.

Evaluering og revision

17 Efterhånden som gennemførelsen af de trilaterale politikker og den trilaterale forvaltning skrider frem, vil de projekter og handlinger, der er indeholdt i forvaltningsplanen, blive evalueret forud for hver enkelt af de trilaterale vadehavskonferencer, særskilt på baggrund af de regelmæssige kvalitetsstatusrapporter (QSR) for Vadehavet, der er udarbejdet som led i det trilaterale overvågnings- og vurderingsprogram (TMAP), relevante rapporter og udviklingstendenser på nationalt og internationalt plan.

Vadehavsplanen vil blive ændret på baggrund af konklusioner og forslag, der fremkommer i løbet af revisionsprocessen.

Planens struktur

18 Dette dokument er opbygget på baggrund af de målkategorier, som blev vedtaget på Leeuwarden-konferencen:

- Landskab og kultur
- Vand og sediment
- Strandenge
- Tidevandsområder
- Strande og klitter
- Flod- og åmundinger
- Offshore-områder
- Landbrugsområder
- Fugle
- Havpattedyr

Der følger en kort beskrivelse af hver kategori efterfulgt af en beskrivelse af den nuværende status, den nøjagtige ordlyd af hvert mål, en vurdering af situationen samt et bud på, hvordan man kommer videre. På dette grundlag har man formuleret den trilaterale politik og forvaltning samt forslag til de trilaterale projekter og fremtidige handlinger, som er nødvendige for gennemførelsen af disse mål under hensyntagen til Esbjerg- og Leeuwarden-deklarationerne.

Omtalte foranstaltninger, projekter og aktioner finder generelt kun anvendelse under det habitat, der er under behandling. Kapitlerne „Landskab og kultur“, „Vand og sediment“, „Fugle“ og „Havpattedyr“ overskrider grænserne for de enkelte habitater. De foranstaltninger, projekter og aktioner, der er indholdt i disse kapitler, gælder ligeledes for ét eller flere andre habitater. Fire bilag er vedlagt planen. Bilag I bringer tematiske kort over Vadehavsområdet. Bilag II indeholder en fortegnelse over aktiviteter, Bilag III en ordliste, og Bilag IV en liste over anvendte forkortelser.

II. Mål

- 1 Landskab og kultur
- 2 Vand og sediment
- 3 Strandenge
- 4 Tidevandsområder
- 5 Strande og klitter
- 6 Flod- og åmundinger
- 7 Offshore-områder
- 8 Landbrugsområder
- 9 Fugle
- 10 Havpattedyr

1 Landskab og kultur

For omkring 2.600 år siden begyndte marskengene at blive dannet i læ bag vadehavsøerne. Disse grønne og frugtbare enge, som i dag udgør de inddigede marskområder i det nordlige Holland, Nordtyskland og i den sydvestlige del af Danmark, blev hurtigt beboet og opdyrket. Nutidens byer og landsbyer ligger i mange tilfælde på oprindelige bopladser på små forhøjninger i marsken (værfter), som blev bygget af de tidligste beboere fra det 7. århundrede før vor tidsregning. I dag hører de til de mest typiske elementer i Vadehavets marsklandskab. De første beboere levede i et område kendetegnet ved vader, heder og sumpe. Disse forhøjninger var den eneste aktive form for påvirkning.

Omkring år 1000 efter vor tidsregning begyndte konstruktionen af et omfattende system af havdiger og sluser, som tillod mere græsning og landbrug generelt, og gjorde bosættelsen i marsken mulig uden værfter. I løbet af de efterfølgende århundreder udviklede der sig et unikt, åbent landskab med et omfattende landbrug med blandt andet kvægavl samt en flittig handel med en stor del af Europa.

I forbindelse med landbrug, fiskeri i Nordsøen, handel og hvalfangst udviklede der sig i lange perioder igennem flere århundreder en blomstrende økonomi på øerne, i kogene og i marsken, som dannede grundlaget for udviklingen af både landsbyer og større byer, hvis velbevarede, unikke bygninger i dag stadigvæk bærer deres karakteristiske træk.

Den rolle, som Vadehavet har spillet i den internationale skibsfart, er også af international interesse. Op igennem tiderne har vigtige handelsruter haft forbindelser igennem Vadehavet, hvilket de mange skibsvrag i Vadehavet bærer vidnesbyrd om.

Status

Topografien i det nuværende landskab er stadigvæk i høj grad bestemt af måden, hvorpå mennesket har formet den. Grøfterne og det dyrkede landskab følger endnu det naturlige system af oprindelige loer og søer i strandengene. Vejene løber langs kysten, og horisonten begrænses ofte af de højere dele af marsken, kogene og digekronerne. Det typiske vadehavslandskab er åbent og vidt, hvor primærdiget fungerer som afgrænsning mellem de dynamiske processer, der foregår på vaderne og i strandengene, og kulturlandskabet i marsk og koge.

Områdets kulturhistoriske og landskabsmæssige værdier er tæt forbundet med kystområdets økonomiske og sociale udvikling og er efter international målestok noget helt unikt og enestående. De kulturhistoriske og landskabelige værdier er ligeværdige med områdets naturværdier og danner ligeledes et vigtigt grundlag for udviklingen af turisme.

Den kulturhistoriske og landskabsmæssige arv samt regionernes forskellighed er helt centrale

elementer for en forståelse af områdets udvikling og identitet samt af, hvorfor beboerne identificerer sig med landskabet. Områdets kulturværdier tilføjer en meget vigtig international dimension på niveau med naturværdierne. På Leeuwarden-konferencen i 1994 blev det derfor vedtaget, at dette aspekt burde fremhæves som den 3. dimension i det trilaterale vadehavssamarbejde ud over de naturmæssige og miljømæssige aspekter. Integrationen af alle tre elementer i en sammenhængende politik og forvaltningsplan er en forudsætning for en bæredygtig udvikling i fremtiden.

Mål

Identitet - at bevare, genoprette og udvikle de elementer, der bidrager til landskabets karakter eller identitet.

Mangfoldighed - at bevare den store mangfoldighed af kulturlandskaber, der er typiske for vadehavslandskabet.

Historie - at bevare den kulturhistoriske arv.

Landskab - i forbindelse med forvaltning og planlægning at være særlig opmærksom på landskabet i et miljømæssigt perspektiv og på de kulturhistoriske bidrag.

Vurdering

Både landskabet og vadehavsområdets historiske værdier er under hurtig forvandling på grund af ændringer i landbrugsmetoder, herunder bl.a. andet nye afgrøder og større markenheder, udvidelsen af byområder, industrialisering og den dermed forbundne nye infrastruktur. Denne udvikling påvirker de karakteristiske elementer som landskabets åbne form, landskabets uforstyrrelse og identitet, topografien og de kulturhistoriske minder.

Ligeledes er opførelsen af vindmøller øget markant i nyere tid, fordi elproduktion ved vindenergi er særlig effektiv i dette område. Imidlertid virker disse installationer også forstyrrende på de landskabsmæssige værdier.

Dog er landets historiske elementer i mindre grad udsat for forandringer, selvom der i slutningen af sidste århundrede og i begyndelsen af dette århundrede forsvandt en del kulturspor, f.eks. ved at værfter og gamle diger delvist blev bortgravet.

Fremtidige aktiviteter

Landskabets og bygningernes historiske elementer er i høj grad beskyttet af den nationale lovgivning vedrørende historiske bygninger og steder. De nuværende juridiske, forvaltnings- og planlægningsinstrumenter i de 3 lande bør sikre en integreret vedligeholdelse og udvikling af landskabet, herunder en passende planlægning i forhold til vindenergien. Samtidig skal der være en bedre forståelse for de unikke kulturhistoriske og landskabsværdier, hvis offentligheden skal være bevidst om og identificere sig med disse værdier. Udviklingen af en bæredygtig kulturisme kan bidrage til både at højne bevidstheden om disse værdier og åbne for fremtidige muligheder.

1.1 Den trilaterale politik og forvaltning

1.1.1 Man tilstræber, at vadehavsområdet eller dele deraf indstilles til UNESCO's liste over verdens mest værdifulde kulturarv („World Heritage Site“) på grund af områdets naturmæssige og kulturhistoriske værdier.

1.1.2 Vadehavsområdets kulturhistoriske og landskabsmæssige elementer skal beskyttes og bevares igennem passende planlægning og forvaltning.

1.1.3 Bevidstheden om områdets kulturelle og landskabsmæssige værdier søges forøget, hvor det er passende og muligt på et fælles grundlag.

1.1.4 Opførelse af vindmøller i beskyttelsesområdet er forbudt. (Identisk med 9.1.9).

1.1.5 Opførelse af vindmøller i samarbejdsområdet uden for beskyttelsesområdet er kun tilladt, når det ikke påvirker vigtige økologiske og landskabsmæssige værdier negativt. (Identisk med 9.1.10).

1.2 Trilaterale projekter og handlinger

1.2.1 Der skal forberedes en indstilling af samarbejdsområdet eller dele deraf til UNESCO's liste over verdens mest værdifulde kulturarv („World Heritage Site“) i tæt samarbejde med lokale og regionale myndigheder samt med lokale interessegrupper og borgere på baggrund af blandt andet de forslag, der blev anbefalet på det i 1997 afholdte seminar om kulturhistoriske og landskabelige værdier.

1.2.2 Der skal udarbejdes en fortegnelse og et kort over de vigtigste kulturhistoriske og landskabsmæssige elementer i vadehavsområdet, herunder:

- en vurdering af hvilke elementer, der bør opretholdes og udvikles, og
- anbefalinger vedrørende beskyttelse, idet der tages hensyn til de forslag, der blev anbefalet på det i 1997 afholdte seminar om kulturhistoriske og landskabelige værdier.

Resultatet af denne undersøgelse vil blive offentliggjort i en rapport på alle tre sprog for at sikre, at oplysningerne bliver let tilgængelige og når ud til et bredt publikum.

1.2.3 Det skal undersøges, hvordan kulturelle og landskabsmæssige elementer kan inddrages i vurderinger af den miljømæssige belastning (VVM), og hvordan der udveksles information herom.

1.2.4 Mulighederne for et initiativ i forbindelse med kultur-turisme skal undersøges i tæt samarbejde med lokale myndigheder og relevante organisationer.

2 Vand og sediment

Vadehavet er et åbent system. Ved højvande strømmer havvand og sediment fra Nordsøen ind i Vadehavet, mens ferskvand og sediment udledes fra et antal store floder og åer. Kvaliteten af vand og sediment er i høj grad bestemt af disse udefra kommende kilder, som bringer forurenende stoffer ind i Vadehavet. Atmosfærisk nedfald er en supplerende forureningskilde.

Forurenende stoffer er normalt inddelt i tre typer, 'naturlige mikroforurenende stoffer', 'menneskeskabte mikroforurenende stoffer' og 'makroforurenende stoffer'. Den første kategori indeholder stoffer, som tungmetaller, som ikke kun er menneskeskabte, men også findes i naturen i meget små mængder.

Den anden kategori, de menneskeskabte stoffer, som også kaldes miljøfremmede stoffer, indeholder f.eks. stoffer som PCB'er og pesticider.

Makroforurenende stoffer er af naturlig oprindelse og kan findes i forholdsvis høje koncentrationer i (hav)miljøet. De vigtigste af dem er næringsstoffer, specielt fosfor- og kvælstofforbindelser.

Mikroforurenende stoffer kan have en giftig virkning på flora og fauna f.eks. ved, at de forstyrrer forplantningssystemet eller immunsystemet. Disse virkninger kan forværres af bio-ophobning og synergisme.

For høje koncentrationer og mængder af næringsstoffer kan føre til forøget primærproduktion, som derefter kan have negative virkninger, så iltsvind, som følge af rådne algemateriale, ændringer i artssammensætninger og remobilisering af mikroforurenende stoffer.

Status

Det relativt høje forureningsniveau i Vadehavet skyldes tre hovedfaktorer:

- En række floder, hvis oplande har en høj koncentration af industri og landbrug, løber ud i Vadehavet. Det totale opland udgør omkring 231.000 km², hvilket er ca. 17 gange større end det trilaterale samarbejdsområde for Vadehavet. Mod sydøst strækker det sig helt ned til den østrigsk-tjekkiske grænse. Blandt vandløbene er floderne Elben, Weser, Ems og IJssel, en biflod til Rhinen. Desuden flyder en stor del af Rhinens vand ind i Vadehavet fra Nordsøen via kyststrømmen langs den hollandske kyst.
- Floderne er langt de største bidragsydere af forurenende stoffer til Vadehavet fra baglandet. De tyske floder Elben, Weser og Ems udleder hvert år sammen med den hollandske flod IJssel i gennemsnit 60km³ forurenede vand i Vadehavet. Floderne transporterer tungmetaller, PCB'er og pesticider samt store mængder næringsstoffer.
- På grund af nettostrømforholdet i Nordsøen aflejres en stor del af Nordsøens vand og opslæmmede partikler - og derfor også de forurenende stoffer, de bærer med sig - ind i Vadehavet.

- Vadehavet ligger i udkanten af Nordvesteuropa, og en betydelig del af den forurening, Vadehavet bliver udsat for, skyldes atmosfærisk nedfald fra højindustrialiserede lande i Nordvest- og Centraleuropa.

Mål

Baggrundskoncentrationer af naturlige mikroforurenende stoffer.

Koncentrationer af menneskeskabte stoffer som følge af nuludledning.

Et Vadehav, som kan betragtes som et område uden problemer i forhold til eutrofiering.

Vurdering

I de sidste to årtier er mængden af giftige stoffer udledt af floderne faldet betydeligt.

I selve Vadehavet kan man konstatere, at koncentrationen af de forurenende stoffer, som de tungmetaller, der regelmæssigt måles, og PCB generelt er faldet.

De to vigtigste næringsstoffer er nitrogenforbindelser og fosfat. Koncentrationen af fosfat og i mindre udstrækning nitrogenforbindelser i vandet i Vadehavet begyndte at falde mod slutningen af 80'erne, hovedsageligt som følge af brugen af fosfatfrit vaskemiddel samt vandrensning.

Eftersom tilførslen af kvælstof ikke er faldet så meget som udledningen af fosfor, er der sket ændringer i de relative koncentrationer af disse næringsstoffer. Dette kan medføre en stigning i forekomsten af giftige alger. Det vides ikke, om der også kan være andre biologiske konsekvenser.

Mange giftige stoffer som tungmetaller og PCB, der tilføres Vadehavet, ender i sedimentet, specielt i sediment med et højt mudderindhold. Ved klapping skal man være opmærksom på forureningsniveauet i udgravningsmaterialet. I øvrigt vil uddybning og klapping af opmudrede materialer påvirke sigtbarheden i vandsøjlen.

Skibsfarten er også en potentiel kilde til forurening ved udledning af olie, affald og farlige stoffer. I de senere år har der været flere tilfælde, hvor kemikalier og olie fra skibe er drevet i land. Antallet af olieforurenede fugle, der skylles i land langs vadehavskysten, er stadig højt. I de fleste tilfælde stammer olien fra skibe.

Atmosfærisk nedfald er en anden betydelig kilde til forurening.

Det er fornylig blevet besluttet inden for IMO, at visse skibskategorier, der fører farlig last, skal følge obligatoriske ruter langs med vadehavskysten i Holland og Tyskland. Det drejer sig om ruten fra Nord Hinder og til den Tyske Bugt og retur. Det er påkrævet for olietankskibe (≥ 10.000 BRT) og skibe, der transporterer giftige flydestoffer eller gasser i bulk (≥ 5.000 eller ≥ 10.000 BRT) at følge denne "dybvandsrute".

I henhold til et EU-direktiv skal fartøjer, der indsejler farligt gods i europæiske havne, fremsende rapport til de relevante myndigheder.

Fremtidige aktiviteter

Den trilaterale politik og forvaltningsplan lægger sig i forureningsspørgsmål tæt op af udviklingen inden for rammerne af Nordsøkonferencerne, Oslo - og Paris-konventionerne, Den Internationale Søfartsorganisation (IMO) og Den Europæiske Union. Det er inden for disse rammer, at internationale aftaler om forureningsanliggender, som gælder hele Vadehavets afstrømningsområde, bliver indgået. De vigtigste aftaler fra Nordsøkonferencen og Paris-konventionen vedrører en 50% reduktion i tilførelsen af næringsstoffer og en reduktion på mellem 50% og 70% i tilførelsen af farlige miljøstoffer fra 1985 til 1995. I 1992 besluttede Paris-konventionen inden år 2000 at reducere udledningen af stoffer, som er giftige, persistente og kan bioakkumulere til niveauer, som ikke er skadelige for mennesker og naturen, med det endelige mål at eliminere forurening fra disse stoffer. I 1995 blev Nordsø-staterne enige om at forebygge forurening ved kontinuerligt at reducere udledninger, emissioner og tab fra diffuse kilder af farlige stoffer for på denne måde at nærme sig målet om at bringe disse til ophør inden for en generation (25 år) med det endelige mål at opnå koncentrationer i miljøet tæt på baggrundsværdierne for naturligt forekommende stoffer og tæt på nul for menneskefremstillede syntetiske stoffer (NSC Esbjerg §17). Marpol-konventionen er også meget vigtig for Vadehavet, da den regulerer driftsudledninger af olie, affald og farlige stoffer fra skibe. I øvrigt er der udformet omfattende regler inden for rammen af IMO til forbedring af den miljømæssige sikkerhed til søs.

Ved den 7. Trilaterale Vadehavskonference var der i forbindelse med målene for kvaliteten af vand og sediment enighed om, at det er trilateral politik at styrke samarbejdet inden for relevante internationale rammer, således at målene om reduktion af miljøforurening opfyldes (LD §6, stk. 3). Dette samarbejde vil i relevante tilfælde blive styrket med henblik på at opnå en yderligere reduktion af specielt tilførelse af organiske mikroforurenende stoffer og nitrogen.

Der blev fremsat fælles trilaterale udtalelser på Nordsø-konferencerne, hvor Vadehavets specielle interesser og problemer blev behandlet i forhold til de emner, der var genstand for behandling på de efterfølgende konferencer. Koordineringen med det arbejde, som pågår som forberedelse til Nordsø-konferencerne og i OSPAR i forbindelse med overvågning og vurdering, udføres ved hjælp af et permanent observatørorgan i de relevante arbejdsgrupper.

Det er uklart, hvorvidt man kan sammenligne fremgangsmåderne i de tre lande i forhold til uddybning og klappning af uddybningsmateriale. Retningslinier vedrørende håndtering af uddybningsmateriale blev offentliggjort i Oslo-konventionen i 1993. På Vadehavskonferencen i Esbjerg blev parterne enige om at samarbejde om udviklingen af nationale kriterier for optagning og klappning af uddybningsmaterialer, i overensstemmelse med retningslinierne fra Oslo, samt at være opmærksomme på behovet for en harmonisering af disse kriterier (ED §9).

I betragtning af, hvilken betydning uddybnings- og klappningsaktiviteter har for Vadehavets økosystem, synes det på sin plads at vurdere denne beslutning med henblik på at fortsætte den trilaterale harmoniseringsproces.

I forhold til ulovlige udledninger fra skibe skal relevante foranstaltninger inden for rammerne af Nordsø-konferencen og IMO støttes. På Leeuwarden-konferencen blev det besluttet at henstille til de ansvarlige myndigheder at tage hensigtsmæssige skridt til at minimere udledninger i havet især fra fritidssejlad, herunder snarest muligt og senest inden 1996 (LD §64, stk. 4) at

etablere systemer til brug for driften af modtagefaciliteter. For at kunne vurdere denne beslutning er det nødvendigt at danne sig et overblik over modtagefaciliteter i havne ved Vadehavet.

2.1 Den trilaterale politik og forvaltning

2.1.1 En trilateral politik vedrørende nedsættelsen af udledninger af næringsstoffer og farlige stoffer fra alle kilder i overensstemmelse med den politik, der udstikkes inden for rammen af OSPAR og Nordsø-konferencerne.

2.1.2 For at reducere udledninger af næringsstoffer til Vadehavet, specifikt fra Vadehavets opland, vil de foranstaltninger, der er gældende for følsomme områder i henhold til spildevandsdirektivet, og de foranstaltninger, der er gældende for følsomme områder i henhold til nitratdirektivet, finde anvendelse i overensstemmelse med Nordsø-konferencen i Esbjerg.

Forurening fra skibe

2.1.3 For at eliminere forurening fra skibenes almindelige drift og minimere risikoen for forurening ved uheld skal der oprettes et informationssystem, som kan give varsel om skibe, der sejler med farlige stoffer.

2.1.4 Havne i vadehavet skal have tilstrækkelige modtagefaciliteter til at kunne håndtere restprodukter og affald fra skibe for at kunne imødekomme kravene i MARPOL-konventionen.

2.1.5 For at forebygge udslip af olie og farlige stoffer til skade for vandmiljøet og dyrelivet skal der fortsættes med aktiviteter, der sigter mod en forbedret håndhævelse (overvågning og retsforfølgelse) af de aftalte regler og procedurer for bekæmpelsen af ulovlige udledninger.

Oprensning og klapping af opgravede materialer

2.1.6 De tre lande vil udvikle og anvende nationale kriterier i forhold til uddybningsaktiviteter og klapping af uddybningsmaterialer. De vil samarbejde inden for rammerne af eksisterende internationale aftaler og organisationer i form af udveksling af information om vigtigt erfaringsgrundlag i forbindelse med gennemførelsen af disse kriterier.

2.1.7 Opgravede materialer (slik) fra vadehavsområdet og havne i Vadehavet skal principielt returneres til systemet, medmindre forureningen overskrider de nationale kriterieniveauer.

Offshore aktiviteter

2.1.8 Efterforskning og udnyttelse af energiressourcer i Nordsøen og vadehavsområde skal mindst opfylde de internationale aftaler i de kompetente fora. Dette medfører blandt andet forbud mod udledning af oliebaseret boremudder og udboret materiale. Klapping og udledning af vandbaseret boremudder og/eller udboret materiale er kun tilladt i henhold til relevante PARCOM-aftaler.

2.1.9 Udvaskning af giftige stoffer fra rørlednings beskyttelseslag og andre installationer skal undgås ved anvendelse af anbefalede materialer.

2.1.10 I beskyttelsesområdet skal de offshore-aktiviteter, som har en negativ virkning på vadehavsmiljøet, begrænses og princippet om nul-udledninger finde anvendelse. I samarbejdsområdet uden for beskyttelsesområdet skal der i videst mulige omfang ske begrænsning af udledning af vandbaseret boremudder og udboret materiale ved anvendelse af bedste miljøpraksis, samtidig med at udledningen af produktionsvand fra produktionsplatforme er forbudt.

2.2 Trilaterale projekter og handlinger

2.2.1 Det er nødvendigt at udvikle fælles kriterier for differentiering mellem områder med og uden eutrofieringsproblemer for at kunne vurdere udviklingen i implementeringen af målene for reduktion af næringsstoffer og følgelig reduktion af eutrofiering. Dette projekt vil blive udarbejdet i tæt overensstemmelse med det arbejde, der foregår inden for OSPAR med hensyn til udviklingen af en strategi til bekæmpelse af eutrofiering.

2.2.2 Der skal udarbejdes en fortegnelse over og undersøgelse af et informations- og vejledningssystem i forhold til skibe, der sejler med farligt affald.

2.2.3 Der skal udarbejdes en fortegnelse over og undersøgelse af metoder, der anvendes i de forskellige lande i forbindelse med uddybning og klappning af uddybningsmaterialer, for at klarlægge, om en harmonisering er nødvendig og gennemførlig.

2.2.4 Der skal udarbejdes en fortegnelse over modtagefaciliteter på land med henblik på en vurdering af deres tilgængelighed og anvendelighed.

3 Strandenge

Habitattypen strandeng omfatter alle former for strandenge på øer og fastland, også i pionerzonen. Ligeledes brakengene i flod- og åmundinger betragtes som værende en del af denne habitattype (Leeuwarden-deklarationen Bilag I).

Vadehavets strandenge er typisk naturskønne habitater, der rummer en stor variation og tiltrækker mange besøgende til vadehavsområdet. Desuden er de unikke og vigtige habitater.

PÅ DE NATURLIGE STRANDENGE består afvandingsystemet af uregelmæssige, snoede render (loer), af og til pionerzone og lave skrænter, der i tidens løb er opstået mellem de ældre marskdannelser og pionerzonerne på de tilstødende vadeflader. Resterne af de naturlige strandenge findes på landsiden af klitområderne, der vender mod land, og visse steder langs med fastlandskysten.

DE KUNSTIGE STRANDENGE, som er blevet udviklet ved menneskets indblanding - f.eks. ved brug af faskinhøfder eller sanddiger bygget for at give læ - findes for det meste på steder, hvor den naturlige udvikling ikke ville have ført til dannelsen af strandenge.

SOMMERKOGE er inddigede dele af strandengene, hvor digerne er høje nok til at hindre oversvømmelser i vækstsæsonen. Hyppigheden af oversvømmelserne svinger mellem kun 1 gang hvert 2-3 år til flere gange årligt afhængig af digernes højde. Visse steder finder man rester af forlandsskrænter og naturlige render. Ved oversvømmelser om vinteren påvirker saltvandet kun plantevæksten i ringe grad, da jorden er mættet af ferskvand, og saltvandet ledes hurtigt bort inden for et par dage efter en oversvømmelse.

Status

Den nuværende strandeng, der især er et resultat af inddigningen, er meget mindre i dag end før i tiden. I øvrigt er mange af de resterende strandenge meget påvirket af menneskets aktivitet. Med undtagelse af visse områder i Danmark og Niedersachsen har næsten alle strandenge på fastlandet været inddiget før i tiden. I nogle af områderne kun som sommerkoge, men de fleste som koge på landsiden af havdiger. Strandenge og sommerdiger er vigtige elementer for kystsikringsstrategien.

I den overvejende del af de kunstige strandenge på vadehavets øer er geomorfologien næsten naturlig, hvorimod geomorfologien i de kunstige marskområder på fastlandet domineres af menneskeskabte anlæg: faskinhøfder, grøbling og diger.

De kunstige strandenge betragtes som en ekstragevinst, som et resultat af inddigninger, der imidlertid er opført på bekostning af naturlige tidevandsområder.

Mål

Et øget areal med naturlige strandenge.

En øget naturlig morfologi og dynamik, der omfatter naturlige afvandingsmønstre for kunstige strandenge på betingelse af, at det nuværende areal ikke reduceres.

En forbedret naturlig plantevækst på de kunstige strandenge, herunder pionerzonen.

Gunstige forhold for trækkende og ynglende fugle.

Vurdering

Store dele af både den naturlige og den kunstige strandeng er blevet inddiget før i tiden. Resultatet har ikke kun været et omfattende tab af vadehavslandskabets typiske habitat, men der er også sket en indskrænkning af tidevandsbassinets volumen. Disse tab er delvist blevet opvejet ved, at nye strandenge har udviklet sig på øerne, hvor nye strandenge er opstået i ly af sanddigerne, og på fastlandet i form af en øget stimulering af aflejringsprocessen. De fleste strandenge på øerne har udviklet sig på en naturlig måde, hvorimod strandengene på fastlandet for det meste må betragtes som kunstige.

Det største indgreb i den naturlige udvikling af strandengene og sommerkogene har været kystsikrings- og indvindingsaktiviteter. Den intensive afvanding, som hører til den 'normale' udvikling af landvindingsområderne, er delvis til gavn for landbruget. Landbrugsaktiviteter, hovedsagelig græsning og afvanding, men også anvendelsen af kunstgødning og pesticider, påvirker den naturlige plantevækst og dermed dyrelivet.

Virkningerne af en reduktion af tidevandsbassinet set i lyset af en havspejlsstigning og niveausænkning i havbunden er ikke blevet belyst i fuldt omfang. Der er imidlertid den fare, at disse processer tilsammen vil føre til en reduktion af vadefladerne. Det tyder på, at dette i visse områder kan føre til en reduktion af strandengsarealer.

Fremtidige aktiviteter

Der findes kun begrænsede muligheder for udvikling af ny strandeng, og den bedste metode til at forøge arealet af denne naturtype er at forbedre de naturlige betingelser på de eksisterende strandenge. Strandengenes naturlige morfologi og dynamik skal fremmes ved en reduktion af den forstyrrende indvirken på de naturlige processer. For eksempel bør man forbedre kunstige afvandingsystemer således, at de bliver selvopretholdende. For at forbedre den naturlige vegetationsstruktur samt betingelserne for fugle skal græsningsstykket reduceres, hvor det er muligt.

Forstyrrelse af fugle ved jagt og fritidsaktiviteter skal begrænses mest muligt.

Uddigning af sommerpolder - undtagen sommerdigerne i Halligen, der virker beskyttende over for beboerne - er et godt instrument til at udvide marskområdet, forudsat at de

samfundsøkonomiske aspekter også tages i betragtning. Denne metode kan bruges til at genoprette marskområder uden at gribe ind i de naturlige geomorfologiske processer, og meget vigtige økologiske habitater kan genoprettes i forbindelse med sommerpolder på relativt gamle, højtliggende strandenge. Sådanne strandenge er sjældne, og genoprettelsen af dem er et meget vigtigt led i genindførelsen af marskhabitaterne med hele deres rigdom på fastlandet.

3.1 Den trilaterale politik og forvaltning

3.1.1 Den generelle trilaterale politik vedrørende strandengene sigter mod en tilfredsstillende beskyttelse af disse habitater for at støtte de naturlige processer med særligt hensyn til plante- og dyreliv. Til dette formål skal alle strandenge bringes under juridisk beskyttelse, hvis dette ikke allerede er sket. Der anvendes den bedste miljøteknologi til beskyttelse og udvikling af strandengene under hensyntagen til lokale begreber og foranstaltninger.

Strandenge

3.1.2 Den trilaterale politik er som udgangspunkt, at omfanget af de nuværende strandengsarealer ikke skal reduceres, og at omfanget af de naturlige strandenge vil blive udvidet, hvor det er muligt.

3.1.3 Langtidsmålsætningen er at begrænse den menneskelige påvirkning af strandengene, idet dog strandengenes yderkanter, der kan have behov for forebyggelse af erosionen, dog ikke er omfattet. I bestræbelserne for at gennemføre denne langtidsmålsætning skal der tages hensyn til kulturhistorien, kystsikringen og private rettigheder.

3.1.4 Eftersom omfanget af strandenge, skabt ved landvinding langs fastlandskysten, generelt stadig er langt mindre end det totale omfang af strandenge i en mere naturlig situation uden diger, kan den nuværende kunstige strandeng beskyttes mod erosion.

3.1.5 Ved åbning af sommerdiger og retablering af strandenge stiles der mod en udvidelse af strandengsarealet, forudsat at denne fremgangsmåde stemmer overens med de økologiske mål for regionale og samfundsøkonomiske vilkår og kravene til kystsikring. Halligen er sikret med sommerdiger til beskyttelse af befolkningen. Der er ingen planer om at åbne disse diger.

Kystsikring

3.1.6 Naturbeskyttelses- og kystsikringsinteresser skal yderligere harmoniseres, idet befolkningens sikkerhed er et grundlæggende hensyn.

3.1.7 I princippet er det forbudt at inddige strandenge, og tabet af biotoper som følge af kystsikringsforanstaltninger skal minimeres. Forstærkning af eksisterende diger vil så vidt muligt foregå på selve diget og helst på landsiden. (Henvielse til 4.1.2).

3.1.8 Anvendelsen af miljøvenlige kystsikringsmetoder og -materialer skal støttes.

3.1.9 Generelt skal klæg til kystsikring graves bag digerne. I særlige tilfælde - eksempelvis hvis der opstår et presserende og pludseligt behov, hvis der ikke er adgang til andre forekomster bag digerne, og hvis gravningen af materiale er økologisk afbalanceret, kan en sådan gravning af

klæg tillades foran digerne. I disse tilfælde skal gravningen udføres således, at den miljømæssige belastning holdes nede på et minimum, permanente eller langvarige virkninger skal undgås, og hvis dette ikke er muligt, skal der tages kompenserende foranstaltninger

Den naturlige dynamik

3.1.10 Den naturlige afvanding af strandengene forstærkes ved at reducere afvandingsforanstaltninger, hvor dette er muligt og gennemførligt, og ved at bruge mere miljøvenlige uddybningsmetoder.

3.1.11 For at forøge mangfoldigheden af planter og tilknyttede dyrearter i strandengene sigtes der mod at opnå en reduktion og/eller variation af græsningen, bortset fra de områder, hvor græsning er nødvendigt af hensyn til kystsikringsformål.

3.1.12 Formålet er at reducere forstyrrelser forårsaget af fritidsaktiviteter og turisme ved at lancere og anvende informationssystemer og/eller tidsmæssig samt områdemæssig zoneopdeling. (Identisk med 5.1.8).

3.1.13 Anvendelsen af naturgødning, kunstgødning, pesticider og andre giftige stoffer på strandengene skal bringes til ophør.

Infrastrukturarbejde

3.1.14 Nye infrastrukturelle anlæg, som vil have en permanent eller langvarig indvirkning, bør ikke opføres på strandengene.

3.1.15 Eventuelle infrastrukturelle anlæg, som er nødvendige for, at øerne og Halligen kan forsynes med blandt andet gas, vand og elektricitet og andre fornødenheder, skal udføres på sådan måde, at den miljømæssige påvirkning af Vadehavet holdes på et minimum, og der undgås permanente eller langvarige virkninger. (Identisk med 4.1.14).

3.1.16 Nye tilladelser til etablering af ledninger til transport af gas og olie i strandengene skal ikke udstedes, medmindre disse foranstaltninger er af overvejende offentlig interesse. I disse tilfælde skal anlægsmetoden og planlægningen af linien være af en sådan art, at negative miljøpåvirkninger på Vadehavets økosystem minimeres, og permanente eller langtidsvirkende negative påvirkninger undgås. (Henvisning til 4.1.13).

3.2 Trilaterale projekter og handlinger

3.2.1 Der nedsættes en trilateral ekspertgruppe under de relevante myndigheders ansvar til at undersøge de mulige konsekvenser af en fortsat havspejlsstigning. På basis af sådanne undersøgelser vil der blive udarbejdet forslag til fremtidige politikker for en integreret kystsikrings- og naturbeskyttelsespolitik. (Identisk med 4.2.1, 5.2.2, 7.2.1).

3.2.2 Der foretages en undersøgelse af arbejds- og udviklingsmetoder til vedligeholdelse af strandengene, samt mulighederne for at fremme mere naturlige afvandingsmønstre.

3.2.3 Der skal igangsættes en undersøgelse af den eksisterende landbrugsmæssige anvendelse af strandengene, samt anvendte metoder med henblik på at forbedre kvaliteten af strandengene.

4 Tidevandsområder

Tidevandsområdet omfatter alle tidevandsflader og sublitorale områder. Grænsen til Nordsøen defineres som en kunstig linie mellem øernes yderspidser. Grænsen til flod- og åmundinger fastlægges som en gennemsnitlig saltkoncentration på 10‰ ved højvande om vinteren (Leeuwarden-deklarationen Bilag I).

Tidevandsområdet er Vadehavets mest karakteristiske habitat, som kendetegnes ved et skiftende mønster af render og sublitorale områder. Ved lavvande dækker vadeerne ca. 2/3 af tidevandsområdet. Vadehavets vade udgør den største sammenhængende strækning af slikvade i hele verden.

Status

Som følge af de daglige tidevandspåvirkninger og den åbne forbindelse til Nordsøen er tidevandsområdet et meget dynamisk område.

Nogle karakteristiske biologiske træk ved tidevandsområdet er tilstedeværelsen af bl.a. blåmuslingebanker, *Sabellaria*-rev og ålegræsområder. Tidevandsområdet er underkastet naturlige påvirkninger af isvintre, stærk blæst, svingninger i gennemsnitstemperatur, sigtbarhed og parasitter. Dertil skal føjes menneskets påvirkning i form af fiskeri, uddybning, offshore-aktiviteter og kystsikringsforanstaltninger.

Ved lavvande er tidevandsområderne desuden vigtige levesteder for fouragerende, rastende og/eller fældende fugle, samt for sæler. Tidevandsområdets høje biologiske produktivitet danner også grundlaget for muslingefiskeri og dyrkning af blåmuslinger.

Ud over fiskeriet benytter mennesker mest tidevandsområdet til fritidsaktiviteter, hvoraf de vigtigste er sejlads og gåtur på vadeerne.

Dele af tidevandsområderne fungerer som adgangsfarvand til havnene fra havet. Forvaltningen af disse sejlruiter er i offentlighedens interesse og er genstand for regulering på nationalt plan.

Mål

Naturlige dynamiske forhold på vadefladerne.

Et øget areal med geomorfologisk og biologisk uforstyrrede vadeflader og sublitorale områder.

Et øget område med og en mere naturlig fordeling og udvikling af blåmuslinger, *sabellaria*-rev og ålegræsområder.

Levedygtige bestande af spættet sæl og gråsæl samt en naturlig forplantningsevne, som også omfatter sælungernes overlevelse.

Gunstige forhold for trækkende og ynglende fugle.

Vurdering

Vadehavets naturlige dynamik har været betydeligt påvirket af landvinding, digebygning og andre kystsikringsarbejder, som i væsentlig grad har reduceret tidevandsvolumen. I øvrigt har uddybning af sejlrender samt udvinding af sand og naturgas påvirket tidevandsområdet naturlige dynamik.

Tidevandsområdet er et system, der tilføres sediment, og som derfor har kunnet kompensere for niveausænkningen i havbunden. En havspejlsstigning forårsaget af drivhuseffekten vil højst sandsynligt øge behovet for mængden af sediment. Også udvindingen af naturgas i og omkring vadehavsområdet medfører øget niveausænkning i havbunden og forstærker virkningen af en havspejlsstigning, ligesom den kommercielle udvinding af sand fra Vadehavet påvirker sandbalancen i negativ retning. Her er der en vigtig forbindelse med offshore-zonen, da sand tilføres fra dette område - en proces, der på øerne påvirker selve kysten, som bliver mere stejle.

En anden vigtig faktor for sandbalancen i Vadehavet er vandcirkulationsmønstret, som har været og stadigvæk bliver påvirket af landvindings- og kystsikringsaktiviteter.

Det tyder på, at inddigningerne og den dermed forkortede kystlinie har formindsket mængden af fint sediment og muligheden for sedimentation heraf.

En række menneskelige aktiviteter, især fiskeri af hjerte- og blåmuslinger og opgravning af sand og muslingeskaller, virker direkte forstyrrende på sedimentet. Disse aktiviteter kan medføre midlertidige eller strukturelle forandringer i sedimentets morfologi og biologi, en nedsættelse af sedimentets stabilitet samt øget opmudring i vandsøjlen. Blåmuslingefiskeriet kan have omfattende virkninger på habitatstrukturen i sublitorale områder og på tidevandsfladerne.

Forstyrrelser kan påvirke dyrenes normale adfærd. Den faktiske virkning er afhængig af mængden og varigheden af forstyrrelsen og den tidsperiode, hvori den foregår. De menneskelige aktiviteter, som forårsager forstyrrelser, og i forhold til hvilke der er indgået trilaterale aftaler, er: fiskeri, jagt, fritidsaktiviteter, søfart, civil luftfart, militære aktiviteter, udvinding af mineralforekomster og energiproduktion.

Et karakteristisk træk ved Vadehavets tidevandsområde er dets høje biologiske produktivitet, som er hovedårsagen til, at Vadehavet er et vigtigt opvækstområde for visse arter af Nordsøens

fisk og for det store antal ynglende og trækkende fugle, som fouragerer i området. Muslingefiskeriet påvirker den normale mængden af tilgængelig føde for visse fuglearter - en påvirkning, som kan resultere i en reduceret mængde føde i de år, hvor muslingebestanden er lav.

Inden for det sidste årti har der været en alvorlig tilbagegang i antallet og størrelsen af voksne muslingebanker, især i de hollandske og nedersaksiske dele af Vadehavet. Fiskeri af småmuslinger er en vigtig årsag til denne nedgang, men isvintre og storme har også spillet en rolle.

Hovedårsagerne til en tilbagegang i *Sabellaria*-rev og ålegræsområder er ikke klarlagte.

Fremtidige aktiviteter

Inden for rammerne af det trilaterale samarbejde er der blevet aftalt en række foranstaltninger til at modvirke de negative virkninger af menneskets tilstedeværelse i området samt udvindingen af naturlige og mineralske ressourcer.

Set i lyset af den forventede havspejlsstigning som følge af drivhuseffekten ønskes der en udvidet eller forbedret politik for forvaltningen af tidevandsområdet. Denne politik skal harmonere nøje med politikken for den dynamiske situation i offshore-området, på strande og i klitter, i strandenge samt i flod- og åmundinger.

Endvidere bliver en bedre forvaltning af de karakteristiske biologiske ressourcer i tidevandsområdet påkrævet, især hvad angår naturlige blåmuslingebanker, ålegræsområder og *Sabellaria*-rev, hvis de økologiske mål skal kunne føres ud i livet.

Tidevandsområdet er omfattet af sælforvaltningsplanen. Denne plan er genstand for regelmæssige tilføjelser og justeringer.

4.1 Den trilaterale politik og forvaltning

Naturlig dynamik og kystsikring

4.1.1 Eftersom tidevandsområdets naturlige dynamik direkte er forbundet med kystsikringsaktiviteter på fastlandskysten, på øerne og i offshore-området, skal den fremtidige kystsikringspolitik principielt bygge på disse indbyrdes forhold.

4.1.2 Inddigning af tidevandsområdet er i princippet forbudt, og tabet af biotoper via kystsikringsforanstaltninger minimeres. Forstærkning af eksisterende diger udføres, hvor de eksisterende diger findes, og så vidt muligt på landsiden. (Henvisning til 3.1.7).

4.1.3 Tilladelse til mindre ændringer af moler, anløbsbroer og andre infrastrukturelle installationer langs vadehavskysten vil kun kunne gives efter en nøje undersøgelse af alle de berørte interesser.

4.1.4 Der vil ikke blive givet tilladelse til nye, permanente installationer, som vil kunne påvirke tidevandsområdets naturlige dynamik inden for beskyttelsesområdet, med mindre det er i offentlighedens uomtvistelige interesse.

Tilladelse til nye permanente installationer, som forventes at få betydelig virkning på den naturlige dynamik i tidevandsområdet uden for beskyttelsesområdet, vil kun blive givet, efter at pågældende installationer har været genstand for vurdering i henhold til EU's direktiv om vurdering af virkning på miljøet (VVM).

Alle installationer skal opføres således, at den miljømæssige belastning holdes på et minimum, samtidig med at permanente eller langvarige virkninger undgås. Hvis sidstnævnte ikke er muligt, skal der foretages kompenserende foranstaltninger.

Skibsfart, havne og industrianlæg

4.1.5 Udvidelse eller større ændringer af eksisterende havne- og industrianlæg samt nye installationer skal udføres således, at den miljømæssige belastning holdes nede på et minimum, samtidig med at permanente eller langvarige virkninger undgås. Hvis dette ikke er muligt, skal der tages kompenserende foranstaltninger. Der gives ikke tilladelse til nye, endnu ikke godkendte planer for nye installationer samt udvidelse eller større ændringer af eksisterende havne og industrianlæg, som er beliggende i beskyttelsesområdet, med mindre disse er nødvendige af uomtvistelig hensyn til offentligheden, og hvis der ikke kan findes en alternativ løsning. (Identisk med 6.1.1).

4.1.6 Skibsruiter og havne skal kun drives med deres tilsigtede formål for øje. På denne måde skal negative virkninger i videst mulige udstrækning undgås. Uddybning af sejlrende til støtte for navigationen skal foregå, således at de naturlige processer i videst mulige udstrækning får lov til at udvikle sig.

4.1.7 Der kan i princippet ikke etableres nye sejlruiter til havnene og vadehavsøerne, medmindre de nuværende ruiter er ved at forsvinde.

4.1.8 Sejlruiter over vandskel og andre ruiter eksisterer kun i kraft af den naturlige dynamik. For sådanne ruiter kan der ikke udføres oprensingsarbejder.

4.1.9 Hastighedsbegrænsning inden for tidevandsområdet er allerede, eller vil blive, indført, hvor den skønnes at være nødvendigt.

Udvinning af mineraler

4.1.10 Der gives ikke tilladelse til nye udvindingsanlæg til olie og gas i beskyttelsesområdet. Udvindingsaktiviteter er tilladt inden for beskyttelsesområdet, hvis det er forholdsvis sandsynligt, at forekomster kan udvindes uden for bevaringsområdet. Nettotab af naturværdier skal undgås. Derfor vil undersøgelsesboringer være genstand for regulering i forhold til omfang og tid. Samtidig bør der gennemføres tilknyttede foranstaltninger inden for forskning, afhjælpning og kompenserende foranstaltninger.

4.1.11 Sandudvinning i beskyttelsesområdet begrænses til oprensning og vedligeholdelse af sejlruiter, og dette sand kan blandt andet bruges til kystsikring. I særlige tilfælde kan der også ske udvinning af sand til kystsikring.

Ved udvinning af sand i vadehavsområdet uden for beskyttelsesområdet bør der i så vid udstrækning som muligt anvendes sand, som er opgravet ved sejlruternes vedligeholdelse. Udvinningen skal udføres på en sådan måde, at den miljømæssige belastning holdes på et minimum, der skal undgås permanente eller langvarige virkninger, og hvis dette ikke er muligt, skal der tages kompenserende foranstaltninger.

4.1.12 Tilladelser til udvinding af sand i lille målestok vil stadig kunne indhentes. Udvinding af sediment og havsand i lille målestok til medicinske formål vil fortsat være tilladt.

4.1.13 Generelt skal anlægsmetoden og planlægningen af tracéer til rørledninger være af en sådan art, at negative miljøpåvirkninger på Vadehavets økosystem minimeres, eller permanente eller langtidsvirkende negative påvirkninger undgås, og hvis dette ikke er muligt, tages der kompenserende foranstaltninger.

I tidevandsområderne indenfor beskyttelsesområdet må der ikke udstedes nye tilladelser til anlæggelse af rørledninger til transport af olie og naturgas, medmindre der med disse foranstaltninger foreligger bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser og det ikke er muligt at finde en alternativ løsning. (Henvielse til 3.1.16).

4.1.14 Eventuelle infrastrukturelle anlæg, som er nødvendige for at øerne og Halligen kan forsynes med blandt andet gas, vand og elektricitet og andre fornødenheder, skal udføres på sådan måde, at den miljømæssige påvirkning af Vadehavet holdes på et minimum, og permanente eller langvarige virkninger på miljøet undgås. (Identisk med 3.1.15).

Oprensningsmaterialer

4.1.15 Virkningen af klappning af oprensningsmaterialer minimeres. Dette sker blandt andet ved at vælge de bedst egnede klappadser og/eller tidspunkter. (Identisk med 6.1.3).

Blåmuslinge- og hjertemuslingefiskeri

4.1.16 De negative virkninger af hjertemuslingefiskeri er begrænset ved at:

- Hjertemuslingefiskeri ikke er tilladt i den tyske del af beskyttelsesområdet.
- Hjertemuslingefiskeri ikke er tilladt i den danske del af Vadehavet med undtagelse af nogle mindre områder langs sejltrekket til Esbjerg og i Ho Bugt.
- Hjertemuslingefiskeri er tilladt i den hollandske del af vadehavsområdet, men er blevet begrænset ved en permanente lukning af store områder - og der er mulighed for yderligere restriktioner for at sikre føderessourcerne for fugle. Der er iværksat et samarbejde med fiskeindustrien og i den forbindelse gives beskyttelsen og forøgelsen af væksten i naturlige blåmuslingebanker og ålegræsområder en central placering. (Identisk med 9.1.3).

4.1.17 De negative virkninger af blåmuslingefiskeri begrænses ved hjælp af permanent lukning af betragtelige områder. Herudover skal forvaltningen af blåmuslingefiskeri blandt andet beskytte og fremme væksten af naturlige blåmuslingebanker og ålegræsområder. (Identisk med 9.1.3).

4.1.18 Blåmuslingefiskeriet vil principielt blive begrænset til sublitorale områder. På basis af nationale forvaltningsplaner, som er dokumenteret i 'The Progress Report', kan der gives tilladelse til fiskeri på tidevandsfladerne. Fiskerisektoren opfordres til at udveksle information om eksisterende fremgangsmåder og til at undersøge mulighederne for at minimere virkningerne af blåmuslingefiskeriet i almindelighed og fiskeriet af blåmuslingeyngel i særdeleshed. (Identisk med 9.1.5).

4.1.19 De nuværende områder med banker med blåmuslingekultur må ikke udvides.

4.1.20 Den eksisterende tilladelse til østerskultur forbliver gældende af traditionelle årsager. I henhold til denne tilladelse kommer de importerede østers fra farme og er under veterinærkontrol. Der vil ikke blive givet nye tilladelser.

Turisme og fritidsaktiviteter

4.1.21 Da Vadehavet fortsat skal kunne benyttes til rekreative formål, bestemmes følgende:

- i de økologisk set mest følsomme områder er der eller vil der blive etableret zoner, hvor alle rekreative aktiviteter er forbudt, herunder udflugtsskibe og fritidssejls;
- brug af jetski, vandski og lignende motoriseret udstyr er eller vil blive forbudt eller begrænset til mindre afgrænsede områder;
- etablering af nye marinaer indenfor beskyttelsesområdet skal undgås, og udvidelsen af den eksisterende marinakapacitet vil kun blive tilladt inden for de allerede godkendte niveauer.
- windsurfing er eller vil blive begrænset.

4.1.22 Der er indført eller skal indføres hastighedsbegrænsninger for skibe, hvis det findes nødvendigt af hensyn til sikkerhedsmæssige, miljømæssige og rekreative forhold.

4.1.23 De negative virkninger af sejls med luftpudefartøjer, hydrofoilfartøjerbåde og andre former for fartøjer med høj hastighed minimeres med følgende strategier:

- I Holland og Tyskland er sejls med luftpudefartøjer og hydrofoilfartøjer forbudt i tidevandsområderne inden for beskyttelsesområdet. Sejls med nye, andre former for fartøjer er forbudt uden for de udpegede sejladsruter i området.
- I Danmark kan der kun imødekommes ansøgninger om sejls med nye fartøjer med høj hastighed på baggrund af en vurdering af den miljømæssige virkning (VVM), idet det samtidig forudsættes, at dette ikke er i konflikt med beskyttelsesmålene for naturen i området.

4.1.24 Der sigtes imod en reduktion af de forstyrrelser, som skyldes fritidsaktiviteter og turisme, indførelse og anvendelse af informationssystemer og/eller tidsmæssig og områdemæssig zoneopdeling.

4.2 Trilaterale projekter og handlinger

4.2.1 Der nedsættes en trilateral ekspertgruppe til at undersøge de mulige konsekvenser af en fortsat havspejlsstigning, og de relevante myndigheder er ansvarlige for koordinationen af denne ekspertgruppe. På basis af sådanne undersøgelser vil der blive udarbejdet forslag til fremtidige politikker for en integreret kystsikrings- og naturbeskyttelsespolitik. (Identisk med 3.2.1, 5.2.2, 7.2.1).

4.2.2 Årsagerne til tilbagegangen af ålegræsområder og Sabellaria-rev er endnu ikke helt klarlagte. På grundlag af eksisterende og ny viden skal der udvikles strategier til beskyttelse og udvikling af disse arter.

4.2.3 Mulighederne og vilkårene for at fremme væksten af naturlige blå- og hjertemuslingebanker, Sabellria-rev og ålegræsområder skal undersøges.

4.2.4 Det skal undersøges, i hvilken grad bundfaunaen påvirkes af rejefiskeri.

4.2.5 Oplysninger om den naturlige forekomst af muslingeskaller skal indhentes ved en undersøgelse af skalleproduktionen i hele systemet op til tre sømil søværts øerne, og på dette grundlag skal der fastlægges nye kvoter for en bæredygtig indvinding af muslingeskaller.

4.2.6 Den permanente tysk-hollandske grænsefarvandskommission vil blive bedt om inden for deres fuldmagt at videreudvikle en forvaltningsplan for Ems Dollard-flodmundingen.

4.2.7 Der udarbejdes en fortegnelse over og undersøgelser af nationale fremgangsmåder i forbindelse med uddybning af sejlrender.

5 Strande og klitter

Naturtyperne strande og klitter omfatter forstrande, strande, primærklitter, lavninger i den yderste klitrække, sekundærklitter samt heden bag klitterne (Leeuwarden-deklarationen Bilag I). De fleste strande og klitter findes på Nordsøsidens af økæden. På fastlandet findes der strande og klitter på halvøerne Skallingen og Eiderstedt og Husumer Bucht.

Status

Strande og klitter har en vigtig rolle som kystsikring. I størstedelen af vadehavsområdet er klitterne beskyttede. Kystzonens dynamik er blevet begrænset især i nærheden af byområder, bygninger og andre menneskeskabte anlæg. Ønsket om at gøre området mere sikkert og bedre egnet både til landbrug og beboelse har ført til anlæg af sanddiger mellem tilstødende klitarealer eller opførelse af lange sanddiger på østsiden af øerne. Resultatet har været et betydeligt tab af dynamiske områder og tab af forholdsvis sjældne subhabitater, f.eks. grønne forstrande og lavninger i den yderste klitrække.

Store dele af vore stabile klitarealer har før i tiden været udsat for overgræsning, hvad der har ført til en meget dynamisk, men ikke særlig naturlig situation. Dette har nu ændret sig fuldstændigt, idet størstedelen af de ældre klitter nu er dæmpet, delvist bevokset med fyrretræsplantager, og sandflugt er begrænset af kystsikring. De fleste ældre klitter er ikke længere udsat for erosion, og de fremtræder mere eller mindre som fossilformationer med gammel vegetation uden den naturlige fornyelse i forbindelse med dannelsen af sekundærklitter.

På mange øer har vandforbruget ført til en sænkning af grundvandsspejlet, således at mange vådområder i lavninger mellem klitterne er forsvundet sammen med deres typiske vegetation.

Klitvegetationen er negativt påvirket af luftbårne næringsstoffer.

Klitter og strandarealer tiltrækker turister, og intensiv brug kan volde skade på vegetationen og forstyrre dyrelivet.

Mål

Øget naturlig dynamik for forstrande, strande, primærklitter og lavninger i den yderste klitrække i forbindelse med offshore-området.

Øget forekomst af en fuldstændig, naturlig vegetationsudvikling.

Gunstige forhold for trækkende og ynglende fugle.

Vurdering

Den nuværende politik fokuserer på beskyttelsen og bevarelsen af klitter og strande samt en harmonisering af natur- og kystbeskyttelsespolitikken. Denne politik har normalt defineret en status quo. Trykket fra fritidsaktiviteter er i visse områder stadigvæk årsag til tab af naturlige klitter og strande, forstyrrelse af flora og fauna og en sænkning af grundvandsspejlet ved øget vandindvinding. De to eneste truede arter af ynglende fugle i vadehavsområdet er hvidbrystet præstekrave og havterne, yngler på strandarealer.

Fremtidige aktiviteter

For at føre de aftalte mål vedrørende en øget naturlig dynamik og en naturlig vegetationsudvikling ud i livet bliver det nødvendigt med en mere aktiv politik for at fremme kystsikringsteknikker, som tillader en øget naturlig dynamik. I øvrigt kan der tilskyndes til foranstaltninger, som aktivt forøger den dynamiske situation på klitter og strande. Kystforvaltningen skal omhyggeligt afstemmes med naturlige værdier og processer.

En yderligere beskyttelse af arter, der yngler på strande, kan opnås ved relativt enkle zoningsregler, der er begrænset i tid og udstrækning. Sådanne regler vil også kunne gavne græsæler, der både føder og dier deres unger på strandarealer.

Det bør tilstræbes at forbedre beskyttelsen af klitrealerne i vadehavsområdet.

5.1 Den trilaterale politik og forvaltning

5.1.1 Klitter bringes under beskyttelse i den udstrækning dette ikke allerede er sket, og det tillades, at der her finder naturlige processer sted med særligt henblik på flora og fauna. Derfor anvendes den bedste miljøpraksis i beskyttelsen og udviklingen af klitterne.

5.1.2 Der vil ske en videre harmonisering af naturbeskyttelsesinteresser og kystsikringsforanstaltninger, idet befolkningens sikkerhed er en grundlæggende faktor.

5.1.3 I forbindelse med kysterne har den trilaterale politik til formål at integrere krav om fritidsaktiviteter og turisme, kystsikring og naturværdier, f.eks. en høj geomorfologisk dynamik og vigtige yngleområder. Når det er muligt, bør den naturlige situation forbedres ved hjælp af en forvaltningspolitik uden indgreb.

5.1.4 For at forhindre yderligere tab af klitområder vil den eksisterende infrastruktur principielt ikke blive udvidet her, og ingen nye anlæg vil i princippet blive tilladt.

5.1.5 Kystforvaltningen skal sigte mod en naturlig dynamisk udvikling, idet der tages hensyn til behovet for at beskytte beboerne på øerne og for at værne om øernes stabilitet og infrastruktur.

5.1.6 Tab af biotoper, på grund af kystsikringsforanstaltninger, skal minimeres.

5.1.7 Hvor kystsikring udføres, skal den bedste miljøpraksis anvendes.

5.1.8 Formålet er at reducere forstyrrelser forårsaget af fritidsaktiviteter og turisme ved at lancere og anvende informationssystemer og/eller tidsmæssig samt områdemæssig zoneopdeling. (Identisk med 3.1.12)

5.1.9 Det er vigtigt at bevare den naturlige dynamik. Det kan f.eks. gøres på følgende måder:

- skabe mulighed for sandflugt,
- gendanne naturlig klitvegetation, så længe der ikke sker nogen påvirkning af kystsikringen.

5.1.10 Indvindingen af grundvand skal forvaltes på en sådan måde, at vådområder i lavninger mellem klitterne ikke påvirkes i en negativ retning.

5.2 Trilaterale projekter og handlinger

5.2.1 Udvælgelse af potentielle områder, hvor en dynamisk klit udvikling er mulig, og udarbejdelse af planer for at fremme og forbedre denne dynamiske udvikling på baggrund af tilgængelige oplysninger.

5.2.2 Der nedsættes en trilateral ekspertgruppe til at undersøge de mulige konsekvenser af en fortsat havspejlsstigning, og de kompetente myndigheder er ansvarlige for koordineringen af denne ekspertgruppe. På basis af sådanne undersøgelser vil der blive udarbejdet forslag til fremtidige politikker for en integreret kystsikrings- og naturbeskyttelsespolitik. (Identisk med 3.2.1, 4.2.1 og 7.2.1).

5.2.3. Eksperimenter med tilførsel af sand fra offshore-områder skal støttes.

5.2.4. Der udarbejdes en fortegnelse over og undersøgelser af den bedste miljøpraksis for kystbeskyttelse.

6 Flod- og åmundinger

Mod land afgrænses flod- og åmundinger inden for det trilaterale samarbejdsområde af gennemsnitsbrakvandslinien. Mod havet er grænsen en gennemsnitlig saltkoncentration på 10‰ ved højvande om vinteren. I forhold til vadehavsområdet udgør disse mundingsområder således områderne mellem 10‰, defineret fra havet op til flodernes/åernes gennemsnitsbrakvandslinie, og på landsiden af floderne/åerne, områderne uden for hoveddigerne, eller, hvor hoveddiger ikke findes, af højvandslinien om foråret, herunder de tilgrænsende indlandsområder inden for de udpegede Ramsar- og/eller EF-fuglebeskyttelsesområder.

Naturtypen flod- og åmundinger omfatter de store vandløb, som har en naturlig vandudveksling med Vadehavet. Disse brakvandsområder hører til overgangszonen mellem floder/åer og tidevandsområdet. Der findes fire sådanne flod- og åmundinger i vadehavsområdet for Vadehavet, som har 'åben adgang' til Vadehavet. Det er Varde Å i det danske vadehavsområde og floderne Elben, Weser og Ems i den tyske del af Vadehavet, hvorimod der ikke længere findes flod- og åmundinger bevaret i den hollandske del.

Status

Flod- og åmundingerne fungerer som vandreruter for fisk som snæbel, laks, ørred og stør. De afgrænses af strandenge, hvor tagrør og strandkogleaks kan dominere store områder i stedet for kilebæger og andre arter fra marsken. Flokkulering af klægminaler fører til en mudret jordbund med en bundfauna, der opfylder behovene hos fugle som klyde, rødben og sortklire. Strandengenes brakvandsvegetation producerer en større biomasse end andre former for saltmarsk og tiltrækker et stort antal ænder og gæs, der fouragerer på vegetationen og på planternes frø, der udvikles om efteråret.

Brakvandsområderne er også vigtige oversvømmelsesarealer. Mange af disse brakvandsstrandenge er blevet tørlagt, og flere flod- og åmundinger (især de mindre) har sluser, der forhindrer den naturlige blanding af fersk- og saltvand samt etableringen af overgangszoner. I Holland er der truffet foranstaltninger til at ændre slusepraksis for at forbedre overgangszonerne mellem fersk- og saltvand.

Flod- og åmundingerne for floderne Elben, Weser og Ems udgør adgangsruterne til de store tyske havne fra havet. Forvaltningen af disse havsejladruer er i offentlighedens interesse og reguleres i henhold til loven. Flod- og åmundingerne til floderne Elben og Weser er blandt de mest industrialiserede områder i vadehavsområdet.

Varde Å's udmunding er forblevet i dens naturlige morfologiske tilstand, men er dog genstand for meget intensiv landbrugsmæssig udnyttelse.

Mål

Beskyttelsen af værdifulde dele af flod- og åmundingerne.

Vedligeholdelsen og om muligt genoprettelsen af flod- og åbredderne til deres oprindelige tilstand.

Vurdering

I sammenligning med andre flodmundinger vurderes den økologiske værdi af Ems med sin gode vand- og sedimentkvalitet som værende høj. Inden for de sidste 10 år er situationen dog forværret som følge af en uddybning af floden og de dermed forbundne økologiske påvirkninger. På trods af diverse konstruktioner til beskyttelse af bredderne fremtræder disse i dag i en halvnaturlig tilstand og anvendes især til landbrugsformål.

Udviklingen af Weser-mundingen til gavn for søfart, digebygning langs bredderne samt udvikling af havn og industri har forårsaget betydelige ændringer i dens morfologi og hydrografi med yderligere påvirkning af den naturlige flora og fauna. Som følge deraf er aflejring af mudder i den ydre del af munden større end normalt, og en tåge af dispergeret materiale er opstået i denne del af munden.

Det økologiske system er blevet ændret betydeligt ved oprensingsarbejder og digebygning ved floden Elben og den ledsagende udvikling af industrier og havne i området. Kun få steder i mundingsområdet kan betegnes som naturlige eller uforstyrrede. De resterende dele af forstranden er beskyttet af høfder og kan betegnes som halvnaturlige forstrandsområder.

Munden af Varde Å er bibeholdt som et ureguleret område, hvorimod det traditionelle ekstensive landbrug på strandengene og engene er erstattet af intensive dyrkningsformer.

Fremtidige aktiviteter

Den politik, der gælder for vand og sediment, brakvandsområder og tidevandsområder, er også gældende for relevante forhold i flod- og åmundingerne.

I store dele af de tyske flodmundinger har den menneskelige brug højeste prioritet. Skibsruiter og havne skal forvaltes i forhold til deres egentlige formål. Dog er det nødvendigt at vedligeholde og gendanne mundingernes økologiske status. Derfor udarbejdes der for indeværende et program, der i Tyskland skal bidrage til en undersøgelse af mulighederne for at beskytte værdifulde områder samt vedligeholde og så vidt som muligt føre å- og flodbredderne tilbage til deres naturlige tilstand.

I Varde Å-munden tilsigtes der en ekstensivering af den nuværende landbrugsmæssige brug, ligesom der er iværksat et genoprettelsesprojekt.

Centrale elementer i den vedtagne politik og i forvaltningsstrategien er en vurdering af virkninger på miljøet (VVM) af nye aktiviteter, spørgsmål om kompensation og afhjælpning samt genoprettelsesprojekter. Når det er nødvendigt, vil der blive iværksat beskyttelse af de værdifulde

af flod- og åmundinger, der endnu ikke er genstand for en sådan beskyttelse.

Slusestrategien skal modificeres i visse områder for at sikre, at en mere ensartet mængde af ferskvand afledes fra fastlandet samt for at give vandrende fiskearter bedre vilkår.

6.1 Den trilaterale politik og forvaltning

Politikker for vigtige dele af flod- og åmundingerne, d.v.s. vandet, strandengene, brakvandsområderne, tidevandsområderne og landbrugsområderne, er allerede formuleret i kapitlerne 2, 3, 8 og 9. De relevante dele af disse politikker gælder også for de værdifulde aspekter af flod- og åmundingerne og specielt i forhold til klapping af oprensningsmaterialer, landbrug, jagt, fiskeri, fritidsaktiviteter og energiproduktion.

6.1.1 Udvidelse eller større ændringer af eksisterende havne- og industrianlæg samt nye installationer skal udføres således, at den miljømæssige belastning holdes nede på et minimum, samtidig med at permanente eller langvarige virkninger undgås. Hvis dette ikke er muligt, skal der tages kompenserende foranstaltninger. Der gives ikke tilladelse til nye, endnu ikke godkendte planer for nye installationer samt udvidelse eller større ændringer af eksisterende havne og industrianlæg, som er beliggende i beskyttelsesområdet, med mindre disse er nødvendige af uomtvistelig hensyn til offentligheden, og hvis der ikke kan findes en alternativ løsning. (Identisk med 4.1.5).

6.1.2 Uddybning af sejlrender i flod- og åmundingerne kan kun gennemføres på grundlag af en helhedsvurdering af, hvordan man kan begrænse eller kompensere for evt. skader forårsaget af disse aktiviteter.

6.1.3 Virkningen af klapping af oprensningsmaterialer minimeres. Dette sker blandt andet ved at vælge de bedst egnede klappadser og/eller tidspunkter. (Identisk med 4.1.15).

6.1.4 Værdifulde områder af å- og flodmundinger vil blive genstand for beskyttelse, og flodbredderne vil blive bevaret og genoprettet i den udstrækning det er muligt.

6.1.5 Overgangen mellem fersk- og saltvand skal være så naturlig som muligt.

6.2 Trilaterale projekter og handlinger

6.2.1 Der skal udarbejdes en fælles rapport over gennemførte undersøgelser og deres resultater for at udpege de værdifulde dele af flod- og åmundinger, herunder flod- og åbredder, og/eller mulige administrative initiativer til beskyttelsen af disse områder. Resultaterne bliver genstand for diskussion på trilateralt niveau for f.eks. at fastlægge mulighederne for genoprettelsesprojekter, herunder genoprettelsen af overgangszoner.

6.2.2 I Holland skal der foretages en undersøgelse for at finde de områder, der er bedst egnede til genoprettelsen af overgangszoner i flod- og åmundinger. Potentielle områder (Westerwoldsche Aa., IJsselmeer, Amstelmeer, Lauwersmeer og Polders), hvor der foregår en udveksling mellem fersk- og saltvand (pumpestationer), skal studeres, hvorefter yderligere foranstaltninger muligvis vil blive truffet.

6.2.3 I Niedersachsen udarbejdes der for indeværende et koncept for de tyske flodmundinger

med henblik på at undersøge mulighederne for at beskytte værdifulde områder samt vedligeholde og så vidt som muligt tilbageføre flodbredderne til deres naturlige tilstand.

6.2.4 Resultatet af ovenstående undersøgelser vil være genstand for evaluering på trilateralt niveau og vil indgå i den videre bearbejdning af planen.

6.2.5 Der skal lanceres et projekt i tæt samarbejde med de ansvarlige havnemyndigheder med det formål at undersøge, hvordan man kan forene havneudvikling og miljøbeskyttelse.

6.2.6 Den løbende genindførsel af snæblen i Danmark og Slesvig-Holsten og overvejelse om yderligere aktioner i andre floder langs med Vadehavet skal vurderes.

6.2.7 Varde Å-mundingen vil blive genoprettet ved indførelse af ekstensivt landbrug, ligesom der sker genoprettelse af de naturlige hydrologiske forhold.

7 Offshore-områder

Offshore-området strækker sig 3 sømil ud i Nordsøen udmålt til en kunstig linie, der forbinder øernes yderspidser. Grænsen mellem offshore-zonen og strandene på øerne er fastlagt som den gennemsnitlige lavvandslinie (Leeuwarden-deklarationen Bilag I).

Status

Offshore-zonens naturlige morfologi er tæt forbundet til den naturlige dynamik i tidevandsområdet samt på strandene og i klitterne: der er en nettotransport af sand fra Nordsøen ind til Vadehavet, ned til 20-meters dybdekurven, og denne transport bestemmes af den generelle vandcirkulation. Området er vigtigt for fouragerende og fældende ænder samt for sæler og marsvin.

Inden for det trilaterale samarbejde er der ringe erfaring med forvaltning af offshore-området. Dele af de tyske nationalparker ligger inden for offshore-området. Hele det danske offshore-område, inden for det trilaterale vadehavsområde, er beskyttet. I Slesvig-Holsten-delen er olie- og naturgasudvinding kun tilladt i koncessionsområdet i Mittelplate.

I det danske område er det forbudt at fiske andre muslingearter end blå- og hjertemuslinger samt rejer.

I de dele af det tyske offshore-område, der hører til nationalparkerne, er sandindvinding i princippet forbudt. Der er ingen planer om at give tilladelse til hjertemuslingefiskeri. Der er ikke blevet lagt yderligere begrænsninger på menneskets brug af området.

I Holland er offshore-området - som del af en zone ned til 20-meters dybdekurven - defineret som miljøzone: et område, hvor en strengere håndhævelse af bestemmelser vedrørende forurening og forstyrrelser forårsaget af visse typer menneskelige aktiviteter i det maritime miljø har ført til et nyt beskyttelsesniveau, som kan bidrage til beskyttelsen, genoprettelsen og udviklingen af hele økosystemet i Nordsøen og i Vadehavet.

Mål

Øget naturlig morfologi, inklusive de ydre deltaer mellem øerne.

God tilgængelighed af føde for fuglene.

Levedygtige bestande og naturlig forplantningsevne for spættet sæl, gråsæl og marsvin.

Levedygtige bestande og naturlig forplantningsevne for spættet sæl og gråsæl, inklusive overlevelsen af sælunger.

Vurdering

Den naturlige dynamik i tidevandsområdet er direkte forbundet med kystsikringsaktiviteterne på fastlandskysten, på øerne og i offshore-zonen. Den fremtidige kystbeskyttelsespolitik skal i princippet baseres på den efterhånden større forståelse for dette samspil og inddrages i kystbeskyttelsesforvaltningen.

Sandudvinding bliver ikke i alle tilfælde reguleret i forhold til vigtigheden af offshore-området. For eksempel reguleres aktiviteterne i området ned til 20-meters dybdekurven i forhold til sandbalancen i hele Vadehavet.

Desuden er offshore-zonen af stor betydning for fugle i perioder, hvor der er mangel på føde. Sikring af fødegrundlaget for dykkende ænder er tæt forbundet med muslingefiskeriet i området (f.eks. trugmuslinger). På Leeuwarden-konferencen blev det derfor vedtaget at undersøge muslingebestandene (f.eks. trugmuslinger) samt fiskeriets påvirkning af bundfaunaen uden for øerne, og, afhængig af resultaterne, at diskutere disse på trilateral basis med henblik på at sikre fødegrundlaget for fugle (LD §54).

Man vedtog yderligere at undersøge mulighederne for et fælles forskningsprojekt vedrørende virkningerne af rejefiskeriet (herunder rejefiskeriet til industrien) og fladfiskfiskeri på bundfaunaen inden for det nationale kompetenceområde med henblik på at definere trilaterale forslag i 1997, og afhængig af resultaterne af undersøgelserne at overveje yderligere reguleringer, herunder muligheden for at lukke dele af det tyske og det hollandske Vadehav (LD §51).

Som det for nyligt afsluttede fælles sælprojekt har vist, opholder spættet sæl sig en del af tiden i en zone op til 20 km ud fra kysten.

Et betydeligt antal marsvin er observeret i det tilstødende kystområde i Nordsøen, især om vinteren og delvist om foråret. Det slesvig-holstenske offshore-område i nærheden af Sild skønnes at være et vigtigt yngleområde for marsvin.

Fremtidige aktiviteter

På grund af vekselvirkningerne mellem hydrologiske og geomorfologiske processer i offshore-zonen, klitterne, strandene, tidevandsområdet og strandengene skal enhver politik, der sigter mod en forøgelse af den naturlige dynamiske situation i disse habitater, nøje afstemmes efter de faktiske forhold.

En politik til sikring af fødegrundlaget for fugle er påkrævet for hele området og skal udvikles på grundlag af igangværende forskningsprojekter.

Offshore-området er dækket af sælforsvaltningsplanen, som regelmæssigt skal revideres og opdateres. (Se kap. 10).

I betragtning af det store antal marsvin i offshore-området skal der iværksættes en politik, der kan fremme denne udvikling, især i yngleområderne.

7.1 Den trilaterale politik og forvaltning

7.1.1 Den fremtidige kystsikringspolitik skal i princippet bygge på en integreret metode til kystsikringsaktiviteter på fastlandskysten, på øerne og i offshore-området.

7.1.2 Der skal ofres mere opmærksomhed på hele offshore-zonens rolle i forhold til den totale sandbalance i Vadehavet.

7.1.3 Sandudvinding skal kun foretages uden for vadehavsområdet. Der kan gives undtagelser med henblik på lokale kystsikringsforanstaltninger, hvis dette er den bedste miljøpraksis i kystsikringsøjemed.

7.2 Trilaterale projekter og handlinger

7.2.1 Der nedsættes en trilateral ekspertgruppe under koordination af de ansvarlige myndigheder til undersøgelse af de mulige følgevirkninger af en havspejlsstigning. På grundlag af disse undersøgelser skal der udarbejdes fremtidige politikker til en integreret kyst- og naturbeskyttelsespolitik. (Se også 3.2.1, 4.2.1 og 5.2.2).

7.2.2 Der skal udføres en undersøgelse af skaldyrsbestandene (eks. spisula) og af virkningen af fiskeri på bestandene af bundorganismer søværts øerne. Afhængigt af resultaterne heraf skal resultaterne diskuteres på trilateralt plan med henblik på at sikre fødemassen til fuglene.

8 Landbrugsområder

Landbrugsområder omfatter enge og dyrkede arealer på øerne samt områder på fastlandet, der er økologisk tæt forbundet med Vadehavet (Leeuwarden-deklarationen Bilag I).

Der er stærke økologiske relationer mellem Vadehavet og disse områder, der rummer fysiske og biologiske faktorer, som er livsvigtige for dyrearter i Vadehavet, f.eks. visse fuglearter. Disse områder er ofte påvirket af mennesker ved bl.a. høslæt, græsning med kvæg, heste og får, og opdyrkning f.eks. med korn, kartofler og raps. Menneskets brug af området har første prioritet i store dele af landområderne.

Status

Trækfugle som vadefugle, ænder og gæs bruger landbrugsområderne på øerne og fastlandet bagved digerne, når de opholder sig i vadehavsområdet. Arter som hjejle, vibe, brushane og lille regnspove raster på enge, græsningsarealer og landbrugsarealer, hovedsageligt forår og efterår.

Planteædende arter som pibeand, bramgås og i mindre omfang knortegås fouragerer også på enge og landbrugsarealer efterår og forår.

I øvrigt bruges landområder, både enge, opdyrkede arealer på øerne og på fastlandet bagved digerne, som alternative rasteplasser ved højvande, når rastemulighederne, søværts digerne, ikke kan benyttes på grund af højvande.

Mål

Gunstige forhold for flora og fauna, især for trækkende og ynglende fugle.

Vurdering

Alle habitater, der bruges af typiske vadefuglearter, er kædet sammen og afhængige af hinanden. Alle disse habitater er vigtige for forskellige arter på forskellige tidspunkter og er vigtige for den naturlige udvikling af disse arter i Vadehavet. Dette aspekt skal tages i betragtning, når der udarbejdes en forvaltningsstrategi til beskyttelse af de forskellige fuglepopulationer.

Fouragerings- og fældningsområder på tidevandsfladerne eller strandengene skal være tilgængelige i passende afstand fra yngleområderne for de arter (vibe, strandskade, stor kobbersneppe), som yngler i landbrugsområderne bag digerne, så som enge og opdyrket jord.

Pibeand, bramgås og i mindre omfang knortegås fouragerer også på enge og landbrugsarealer i perioden fra september/oktober til marts/april. Disse fugle har skiftet habitat fra de traditionelle fødeområder som ålegræsbevoksninger og strandenge til landbrugsjord (f.eks. intensivt dyrkede græsenge), hvilket har forårsaget skader på landbrugsafgrøder og konflikter med landmænd. De implicerede arter er blevet tvunget til at fouragere på græsningsarealer på grund af tab, forandringer og/eller forstyrrelser af de naturlige habitater. De naturlige habitater er blevet reduceret både kvantitativt og kvalitativt som følge af landbrug, industri, beskyttelsesforanstaltninger mod oversvømmelser samt fritidsaktiviteter. Menneskelige forstyrrelser på baggrund af forøget rekreativ anvendelse af arealet søværts diger og vadebladerne fører til en mere intensiv udnyttelse af landbrugsområderne.

Om natten bruges strandenge, græsområder og marker bagved digerne meget af pibeænder, især når de ikke forstyrres. På den anden side er gæs og ænders brug af landbrugsarealer, og følgelig de konflikter, der herved opstår, koncentreret i nogle specifikke lokale områder. Denne udvikling er ikke kun afhængig af de implicerede områders forvaltning, men også af forvaltningen af habitaterne og gæs andetsteds. Udviklingstendenser inden for landbruget (f.eks. omlægning af enge til landbrugsjord) påvirker også måden, hvorpå gæs og ænder bruger arealerne.

Fremtidige aktiviteter

Det vigtigste element i den fremtidige politik og forvaltning er at sikre et bæredygtigt landbrug i landområderne. Det er dog indlysende, at dette kun bør ske på frivillig basis og i tæt samarbejde med landbrugssektoren.

Det er de regionale og lokale myndigheders ansvar at fremme et bæredygtigt brug af områderne i samarbejde med den lokale befolkning.

Det vil også skabe bedre betingelser for de implicerede fuglearter, hvis der træffes foranstaltninger i tidevandsområdet og strandengene.

8.1 Den trilaterale politik og forvaltning

Vindenergi og landbrug er de mest relevante menneskelige aktiviteter i forbindelse med målet 'gunstige forhold for fugle i landområder'.

De eksisterende trilaterale foranstaltninger angående forvaltning af menneskelige aktiviteter, som er relevante for landområderne, og som også er relevante for fugle, som f.eks. jagt, omtales indgående i kapitel 9 om Fugle.

I øjeblikket er man ved at udarbejde en "*International Flyway Management Plan - Dark-bellied Brent Goose*" (handlingsplan for en enkelt art i overensstemmelse med AEWA), som forelægges på den næste trilaterale regeringskonference.

Landbrug

8.1.1 Et bæredygtigt landbrug, der tager højde for naturbeskyttelsen og bevaring af typiske træk i landskabet, skal støttes, herunder finansielt.

8.1.2 Naturområder, som er blevet indvundet til landbrugsformål, skal genoprettes, hvis det er muligt og med lodsejernes frivillige samarbejde og aktive deltagelse.

8.1.3 Initiativer inden for landbrugssektoren, der sigter mod en begrænsning i brugen og utilsigtede virkninger af pesticider, andre giftige stoffer og kunstgødning i landområderne skal støttes, herunder finansielt.

8.2 Trilaterale projekter og handlinger

8.2.1 I kogene skal de økologiske mål afvejes i forhold til et bæredygtigt landbrug. Dette kræver drøftelser med lokale landmænd for at fastlægge de mest lovende landbrugsmetoder både på kort og lang sigt.

8.2.2 Mulighederne for et bæredygtigt landbrug og en kombination af landbrug og naturforvaltning i landområderne skal undersøges.

9 Fugle

Fugle benytter forskellige habitattyper i vadehavsområdet. Derfor er alle de habitater, som bliver benyttet af en bestemt art eller bestand, forbundet med og afhængige af hinanden. Det er f.eks. vigtigt, at der i en rimelig afstand fra en arts yngleplads findes steder på vader og strandenge, hvor fuglene kan fouragere. Habitater er desuden vigtige for forskellige arter på forskellige tidspunkter, og de er uundværlige for disse arters naturlige udvikling i vadehavsområdet - en kendsgerning, der må tages i betragtning, når der skal udarbejdes en forvaltningsstrategi til beskyttelsen af fugle/forskellige fuglearter/-bestande. Af denne grund er de økologiske mål for fugle, herunder de underordnede mål, relevante for så at sige alle habitattyper i vadehavsområdet.

Forvaltningsinitiativer, som omfatter flere habitater, såvel som initiativer vedrørende specifikke fuglearter, der hovedsagelig benytter bestemte habitater, skal behandles.

Status

Fuglenes beskyttelsesstatus i vadehavsområdet bestemmes primært af vejrforhold, tilgængelighed af føde, forstyrrelser som følge af menneskers aktiviteter samt forurening, især forårsaget af tungmetaller, organiske mikroforureningsemner og olie.

Et stort antal ænder og gæs benytter hvert år vadehavsområdet som fædningsskoloritet. Disse fugle er ikke i stand til at flyve under fædning og er derfor meget sårbare over for forstyrrelser. Planteædende fugle som pibeand, bramgås og i mindre omfang korttegås fouragerer også på enge og opdyrkede arealer i visse perioder af året. Ændringer i brug af habitat fra traditionelle, naturlige fødeområder - f.eks. ålegræsområder og strandenge - til landbrugsområder er forekommet og har medført skade på landbrugsområdet og konflikter med landmænd. Ynglebestandene af stærkt truede arter som hvidbrystet præstekrave og dværgterne er meget afhængige af habitater som sandstrande og primærklitter. Offshore-området er et vigtigt område for fouragerende, rastende og fældende dykænder, bl.a. edderfugl og sortand.

Mål

Gunstige betingelser for trækkende og ynglende fugle:

fødens tilgængelighed;

en naturlig ynglesucces;

tilstrækkeligt store og uforstyrrede raste- og fældningsarealer;

naturlige flugtafstande.

Vurdering

Fødens tilgængelighed

Det er målet at sikre gode fourageringsmuligheder for fugle. Hovedprincippet er, at unaturlige fødekilder for fugle skal undgås. Omvendt forholder det sig sådan, at så længe unaturlige fødekilder findes i vadehavsområdet, bør de accepteres som en del af systemet, og som en naturlig komponent af det pågældende økosystem.

En række menneskelige aktiviteter påvirker tilgængeligheden af føde for bestemte fuglearter. Dette kan i år med få muslinger have konsekvenser for tilgængeligheden af føde. De aktiviteter, som forøger tilgængeligheden af føde for visse arter og således begunstiger disse arter til skade for hele fuglebestandens samlede struktur, bør være genstand for opmærksomhed. Her drejer det sig om fiskeriaffald, jorddeponering i nærheden af vadehavsområdet, eutrofiering samt visse landbrugsaktiviteter på områder bag digerne.

En naturlig ynglesucces

I forhold til kriteriet „en naturlig ynglesucces“ bør vigtigheden af naturlige habitater, som er en betingelse for den naturlige fordeling og koncentration af ynglefugle samt et godt yngleresultat, også tages i betragtning.

En naturlig udbredelse og størrelse af ynglebestandene er vigtige faktorer især for truede fuglearter, som er afhængige af habitater som sandstrande og primærdiger (hvidbrystet præstekrave, dværgterne). Disse arters nuværende ynglebestande er specielt truet og har været genstand for stærk reduktion i sammenligning med deres tidligere (naturlige) størrelser.

Generelt bør yngleresultatet for ynglefugle i vadehavsområdet ikke påvirkes af menneskelige faktorer (d.v.s. kemisk forurening og forstyrrelser). I yngletiden er fuglene generelt meget mere sårbare over for alle former for forstyrrelse, især vejrforhold, oversvømmelser og rovdyr, end over for forurenende stoffer. Faktorer som antallet af rovdyr og oversvømmelsernes hyppighed og niveau kan påvirkes af menneskelige aktiviteter, f.eks. ved konstruktion af diger eller dæmninger til øer, der kan skabe adgang for rovpattedyr.

Tilstrækkeligt store og uforstyrrede raste- og fældningsarealer

Der bør udpeges et tilstrækkeligt antal rasteplasser i vadehavsområdet fordelt langs hele kystlinjen. Disse bør ikke ligge for langt fra hinanden, og de skal ligge tæt på fødeområderne. Det må være et krav til en uforstyrret rasteplass, at fuglene kan føle sig sikre for forstyrrelser fra menneskelige aktiviteter uden for området.

For gravænder og edderfugle er det - ud over tilgængelighed af føde - afgørende, at de ikke forstyrres i det område, de vælger at fælde i. Fuglene kan ikke flyve, når de fælder, og er derfor yderst sårbare over for forstyrrelse (en flugtafstand på op til flere kilometer!). Sejlads og andre former for forstyrrelse påvirker den nuværende fordeling af fældende ænder i vadehavsområdet.

Naturlige flugtafstande

„Flugtafstanden“ er afstanden mellem en fugl og en menneskelig forstyrrende faktor, som fuglen reagerer på ved at flygte. De „naturlige“ flugtafstande for fugle i vadehavsområdet er ukendte, men de faktiske flugtafstande, som er en reaktion på forstyrrelse, må betragtes som store, da fuglene har oplevet mennesker som fjender. Disse unaturligt store flugtafstande bevirker, at også andre menneskelige aktiviteter, som ellers ikke ville have denne virkning, hvis flugtafstandene var mindre, virker forstyrrende. På den anden side er det muligt, at fugle i „sikre“ områder vænner sig til situationen.

Menneskelige aktiviteter, som virker forstyrrende, er blandt andet jagt, visse militære aktiviteter, fritidsaktiviteter, lufttrafik og vindmøller. Forstyrrende aktiviteter fra militær og civil lufttrafik er blevet formindsket ved indførelsen af minimumsflyvehøjder. Skydeområder i Den Helder, Noordvaarder og Sild er blevet lukket.

Fremtidige aktiviteter

Et vigtigt element i den fremtidige politik og forvaltning er, at man skal forsøge at finde bæredygtige løsninger for at mindske konflikten mellem krav til fugleføde og de interesser, der repræsenteres af fiskeri og landbrug. Det er vigtigt at sikre fuglene en fødemulighed, selvom mennesker bruger Vadehavet på andre områder (f.eks. fritidsaktiviteter, lufttrafik, vindmøller, jagt o.s.v.). Det er også vigtigt at undgå menneskelige aktiviteter, der begunstiger visse arter ved at øge deres fødeforsyninger, f.eks. ved fiskeriaffald, lossepladser tæt ved Vadehavsområdet, eutrofiering og landbrugsaktiviteter i kogene og områderne bag digerne. Det er imidlertid klart, at dette kun kan lade sig gøre i tæt samarbejde med fiskeri- og landbrugssektorerne.

Foranstaltninger til beskyttelsen af habitater, hvor fugle yngler, raster og fælder, kan kun opnås ved at etablere et tilstrækkeligt antal reservater af passende størrelse samt ved at regulere aktiviteterne. Særlig truet er ynglebestanden af hvidbrystet præstekrave og dværgterne, der er meget afhængige af habitater som sandstrande og primærklitter. Situationen for disse fugle skal forbedres, og det samme gælder for trækkende og fældende fugle. For at undgå energitab har disse fugle behov for sikre steder, hvor de kan raste og fælde, og som ikke er langt fra deres fødesteder.

Det er væsentligt at undgå opførelsen af vindmøller i landbrugsområder, hvor der kan være tale om betydelig indvirkning på fugle.

Samarbejdsaftaler om trækruter er allerede indgået med The Wash og Guinea Bissau. Inden for rammen af den Afrikansk-urasiske vandfugleaftale (*African-Eurasian Waterbird Agreement*) skal der udarbejdes internationale beskyttelsesplaner til gavn for trækkende vadefugle over lang afstand og flere andre arter.

9.1 Den trilaterale politik og forvaltning

I forhold til den generelle trilaterale politik er fuglebeskyttelse og -forvaltning underlagt det ledende princip, d.v.s. et naturligt og så vidt muligt dynamisk Vadehav, også selv om en naturlig dynamik vil føre til mindre gunstige betingelser for visse fuglearter og -bestande. Dette betyder, at den generelle beskyttelse af Vadehavets økosystemer er vigtigere end særlige beskyttelsesforanstaltninger for bestemte arter.

En række beslutninger i forhold til samarbejdet om trækruter samt specifikke foranstaltninger i forbindelse med regulering af menneskelige aktiviteter, der påvirker bestandene af ynglende og trækkende fugle i vadehavsområdet, er allerede blevet nedfældet i Esbjerg- og Leeuwarden-deklarationerne.

De generelle forvaltningsregler for bestemte habitater anbragt under de forskellige overskrifter for hver habitat kan også være relevante for fuglebestandene i al almindelighed.

Beskyttelse af steder

9.1.1 Betingelserne for ynglende fugle skal forbedres ved passende forvaltning.

9.1.2 Målet er gennem den integrerede forvaltning at forbedre betingelserne i offshore-området for rastende og fouragerende trækfugle, herunder dykænder.

Indgreb i fuglenes fødebetingelser

Fiskeri af blåmuslinger og hjertemuslinger

9.1.3 De negative virkninger af hjertemuslingefiskeri er begrænset ved at:

- Hjertemuslingefiskeri ikke er tilladt i den tyske del af beskyttelsesområdet.
- Hjertemuslingefiskeri ikke er tilladt i den danske del af Vadehavet med undtagelse af nogle mindre områder langs sejlrenden til Esbjerg og i Ho Bugt.
- Hjertemuslingefiskeri er tilladt i den hollandske del af vadehavsområdet, men er blevet begrænset ved den permanente lukning af store områder. Der er mulighed for supplerende begrænsninger til beskyttelse af fugleføde takket være et samarbejde med fiskeriindustrien, og i denne forbindelse gives beskyttelsen og forøgelsen af væksten i naturlige blåmuslingebanker og ålegræsområder en central placering. (Identisk med 4.1.16).

9.1.4 De negative virkninger af blåmuslingefiskeri begrænses af en permanent lukning af betragtelige områder. Derudover skal forvaltningen af blåmuslingefiskeri blandt andet beskytte og fremme væksten af naturlige blåmuslingebanker og *Zostera*-banker. (Identisk med 4.1.17).

9.1.5 Blåmuslingefiskeriet vil principielt blive begrænset til de sublitoraleområder. På basis af nationale forvaltningsplaner, der fremgår af „The Progress Report“, kan der gives tilladelse til fiskeri på tidevandsfladerne. Fiskerisektoren opfordres til at udveksle information om eksisterende fremgangsmåder og til at undersøge mulighederne for at minimere virkningerne af blåmuslingefiskeriet i almindelighed og fiskeriet af blåmuslinge yngel i særdeleshed. (Identisk med 4.1.18).

Forstyrrelser

Fritidsmæssige og andre forstyrrelser, der skyldes menneskelige aktiviteter

9.1.6 I betydningsfulde yngleområder skal graden af forstyrrelse reduceres, og adgangen til disse områder skal styres på en måde, der gør situationen mere gunstig for fugle, f.eks. ved at der kun benyttes bestemte stier på strandenge, strande og i klitter (informationssystem for besøgende).

9.1.7 Det tilstræbes at reducere forstyrrelser i vigtige yngleområder, som skyldes græsning, ved at reducere græsningsstykket og ved at udsætte det tidspunkt, hvor græsningsperioden indledes, men dog kun hvis græsning er nødvendig i forbindelse med kystsikringsformål.

9.1.8 Bilkørsel i yngleområder på strande og i klitter er forbudt.

Vindenergi

9.1.9 Opførelse af vindmøller i Vadehavets beskyttelsesområde er forbudt. (Identisk med 1.1.4).

9.1.10 Opførelse af vindmøller i vadehavsområdet uden for beskyttelsesområdet er kun tilladt, når det ikke påvirker vigtige økologiske og landskabsmæssige værdier negativt. (Identisk med 1.1.5).

Jagt

9.1.11 Jagt på trækfugle er afviklet, eller vil gradvist blive afviklet i beskyttelsesområdet, eller i et økologisk og kvantitativt tilsvarende område i vadehavsområdet

9.1.12 Blyhagl må ikke benyttes i Vadehavet.

9.1.13 Jagt på ikke trækkende arter/fugle er kun tilladt i beskyttelsesområdet, såfremt det kan fastslås, at trækfugle ikke generes derved.

Civil luftart

9.1.14 Virkningerne af den civile lufttrafik i vadehavsområdet skal begrænses.

9.1.15 Ingen nye civile lufthavne vil blive opført i vadehavsområdet.

9.1.16 Udvidelsen af eksisterende civile lufthavne i vadehavsområdet skal begrænses til tilfælde, hvor det er nødvendigt af hensyn til sikkerheden i luften.

9.1.17 En minimal flyvehøjde for civil luftfart på 1.500 - 2.000 fod (450 - 600 m) indføres i vadehavsområdet. Der kan gives dispensation af sikkerhedsmæssige årsager til luftkorridorer i mindre sårbare dele af vadehavsområdet.

9.1.18 Anvendelsen af ultralette fly over vadehavsområdet er forbudt, idet der gøres undtagelse for videnskabelige og tilsynsmæssige formål.

9.1.19 Reklameflyvning er i princippet forbudt i vadehavsområdet.

9.1.20 Ruter for helikopterflyvning og flyhøjder skal etableres på en sådan måde, at forstyrrelse af dyrelivet i vadehavsområdet minimeres.

Militære aktiviteter

9.1.21 Forstyrrelser forårsaget af militære aktiviteter er reduceret eller skal reduceres, og mulighederne for yderligere koncentration og/eller udfasning af militære aktiviteter vil løbende blive undersøgt.

9.1.22 De negative virkninger af militærflyvning ved lave højder er begrænset eller skal begrænses ved at indskrænke antallet af flyvninger og ved at nedsætte den maksimalt tilladte hastighed.

9.1.23 Initiativer til at begrænse forstyrrelser forårsaget af den militære flytrafik i vadehavsområdet skal udføres på et koordineret grundlag.

9.1.24 Udlægning af nedlagte skydeområder som naturbeskyttelsesområde skal prioriteres højt.

9.2 Trilaterale projekter og handlinger

9.2.1 Der skal udarbejdes en fortegnelse over vigtige og potentielle rastepladser langs kysten i hvert land i forbindelse med en undersøgelse af de tilgængelige oplysninger om behovet for uforstyrrede rastepladser for fugle, der vil blive sat i værk for at undersøge muligheden for at etablere uforstyrrede rastepladser.

9.2.2 Eksisterende viden om nødvendigheden af uforstyrrede fældningsområder for dykænder i offshore-området for at forbedre betingelserne for fældende fugle skal evalueres med henblik på en undersøgelse af muligheden for at etablere sådanne uforstyrrede fældningsområder.

9.2.3 Det skal undersøges, om det er muligt at etablere en koordineret forvaltning af planteædende arter (f.eks. ænder og gæs) på lokaliteter bag digerne.

9.2.4 I samarbejde med de ansvarlige myndigheder, specielt på lokalt plan, samt relevante grupper foretages der en undersøgelse af mulighederne for at forbedre vilkårene for ynglefugle i klitter og på strande. Resultaterne vil være genstand for diskussion, og der vil blive taget passende foranstaltninger.

9.2.5 Der udarbejdes en fortegnelse over og en vurdering af faldet i de forstyrrelser, der skyldes militæraktiviteter.

10 Havpattedyr

Spættet sæl, gråsæl og marsvin må betragtes som arter, der er hjemmehørende i Vadehavet. Disse arter lever hele tiden eller det meste af tiden i vandet. Året rundt benytter spættet sæl andre habitater end vandet, såsom sandbanker i tidevandsområdet og strande; gråsæl bruger også klitter og strandenge. Alle disse habitater er vigtigt i forbindelse med sælernes livscyklus - at føde unger, die og fouragere.

De artsgrupper, hvis krav til levestedet overlapper hinanden (f.eks. havpattedyr og fugle) kræver særlig opmærksomhed, idet de er meget følsomme over for forstyrrelser og forurening, og fordi konkurrencen på føderessourcer muligvis kan opstå mellem mennesker og de pågældende arter. Da disse arter befinder sig i toppen af fødekæden, er de indikatorer for kvaliteten af Vadehavets økosystem. Sælen kan betragtes som vadehavsområdets ambassadør og den mest tiltrækkende art. Derfor bør turister fortsat have mulighed for at iagttage sælerne i deres naturlige omgivelser.

Status

Især to faktorer påvirker bevaringsstatus nu og i den nære fremtid for spættet sæl, gråsæl og marsvin i vadehavsområdet: forstyrrelser som følge af forskellige menneskelige aktiviteter (turisme og fritidsaktiviteter, lufttrafik og en vis grad af militære aktiviteter) og forurening især fra tungmetaller og organiske mikroforurenende stoffer. I den nuværende situation har tilgængeligheden af føde ingen indflydelse på sælernes status. Hvor foranstaltninger til at reducere forurening for det meste er blevet truffet uden for vadehavsområdet, skal foranstaltninger til beskyttelsen af sælernes habitater anvendes inden for selve området ved at etablere sælreservater, hvor forstyrrelser begrænses mest muligt.

I årene efter viruspidemien i 1988 har bestanden af spættet sæl vist en markant fremgang. Under to koordinerede flyvninger over hele vadehavsområdet i 1996 blev der talt i alt 11.301 sæler, hvoraf 2.204 var unger.

I dag findes der to ynglepladser for gråsæler i vadehavsområdet, én i nærheden af øen Vlieland i Holland med omkring 315 dyr, hvor mindst 30 unger fødes om året, og én lille ynglekoloni på omtrent 30 til 40 dyr i Slesvig-Holsten i Tyskland.

Observationer viser, at marsvin hovedsageligt opholder sig i kystnære farvande ikke dybere end 20 m. Systematiske registreringer fra luften og fra skibe, som blev udført inden for rammen af EU-projektet SCANS og et projekt gennemført af Kiels Universitet i hele Nordsøen og dele af Østersøen, har dokumenteret, at der i området vest for Knobsände og øen Sild findes de tætteste bestande i hele Tyskebugten. Langtidsundersøgelser udført på øerne Amrum og Sylt af frivillige har også vist, at marsvin i dette område opholder sig tæt ved stranden hele året. I sammenligning med andre dele af Nordsøen findes der i dette område en meget høj koncentration af moderdyr

med unger (som dier i ca. 8 måneder). Man kan deraf slutte, at dette område spiller en vigtig rolle som ynglested for marsvin.

Mål

Levedygtige bestande af spættet sæl samt en naturlig forplantningsevne, som også omfatter sælungernes overlevelse.

Levedygtige bestande af gråsæl samt en naturlig forplantningsevne, som også omfatter sælungernes overlevelse.

Levedygtige bestande af marsvin samt en naturlig forplantningsevne.

Vurdering

Udtrykket „levedygtige bestande“ skal specificeres på en måde, der kan anvendes i forvaltningen. Det antal dyr, der kan forventes i forhold til vadehavområdets naturlige bæreevne, afhænger blandt andet af fiskebestandene i Nordsøen, uforstyrrede og tilgængelig levesteder samt sygdomme og parasitter i tætte bestande. Målestokken for den første del af målet - som løbende skal overvåges og vurderes - er fraværet af en signifikant menneskelig påvirkning af bestandens størrelse.

Sælernes naturlige bestandsudvikling beror på mange faktorer - vandkvalitet, forstyrrelser, bestandens størrelse - og kan sandsynligvis ikke udtrykkes i præcise tal. Det skal på grundlag af ekspertudsagn løbende vurderes, om bestandsudviklingsevnen kan betragtes som naturlig. Denne anden del af målet udgør et af de største og stadig mere eller mindre uløste problemer i de sidste årtier: det nedsatte reproduktionstal på grund af PCB'er og andre organiske mikroforurenende stoffer. Den foreslåede standard for en naturlig forplantningsevne er 0,85 - 0,95 sælunge pr. voksen hunsæl om året.

Den nuværende bestand af spættet sæl betragtes genetisk set som levedygtig i forhold til antallet af dyr. Dødeligheden blandt sælungerne er imidlertid meget høj (højere end 40% i stedet for 20-25%). På trods af at de vigtigste hvile- og ynglepladser er godt beskyttet, er de miljømæssige betingelser ikke tilfredsstillende.

Den nuværende bestand af gråsæler i vadehavsområdet kan ikke betragtes som levedygtig. Den hollandske bestand vokser især på grund af indvandring fra Storbritannien. Når de føder og dier, har gråsæler behov for høje sandbanker (som ikke oversvømmes ved højvande) eller strande og strandenge. Der burde kunne findes fleksible løsninger til at holde sådanne områder fri for forstyrrelser. I øvrigt findes der ikke tilstrækkelig viden om gråsælens naturlige bestandsudviklingsevne i vadehavsområdet.

Med hensyn til marsvin er en detaljeret vurdering af bestandens levedygtighed og bestandsudviklingsevne endnu ikke mulig på grund af manglende viden. Men man ved, at småhvaler især er følsomme over for forstyrrelser og påvirkninger fra hurtige fartøjer (f.eks. jetski) og fra fiskeri-erhvervet (utilsigtet bifangst). En mulig bivirkning af fartøjer, der bruges til vandsport, er udsendelsen af kraftige undervandslyde, som forstyrrer småhvalers

kommunikations- og orienteringssystemer, og skaber fare for kollision med hurtige fartøjer, som næppe kan opdages af hvaler, samt en permanent adskillelse af moderdyr og deres unger på grund af forstyrrelse.

Fiskerierhvervets bifangster udgør den største trussel mod marsvin. En skønsmæssig vurdering sætter antallet af dyr, der årligt fanges af danske fiskere i nedgarn i hele Nordsøen, til ca. 7.000.

Fremtidige aktiviteter

I de habitater, der benyttes af spættet sæl, gråsæl og marsvin, må både de kemiske og fysiske forhold forbedres og antal forstyrrelser minimeres.

For bedre at kunne vurdere gråsæls status i vadehavsområdet skal der generelt indhentes mere viden om gråsæls forplantning og dødelighed. Det samme gælder for marsvin, da der i øjeblikket ikke findes tilstrækkelig viden om denne art til at udvikle standardparametre, hverken for en levedygtig bestand eller for en naturlig bestandsudvikling.

10.1 Den trilaterale politik og forvaltning

Spættet sæl og gråsæl

Aftalen om bevaring af sæler i Vadehavet (*Agreement on the Conservation of Seals in the Wadden Sea*) blev vedtaget den 1. oktober 1991, og er den første aftale defineret i artikel 4 i Konventionen om bevaring af trækkende vilde dyrearter (Bonn-konventionen) (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*). Denne aftale blev indgået mellem vadehavslændene med det formål at etablere et tættere samarbejde for at opnå og sikre en gunstig bevaringsstatus for bestande af spættet sæl i vadehavsområdet. Sælaftalen indeholder bestemmelser om bl.a. forskning og overvågning, indbringning af sæler og beskyttelse af habitater, som udspecificeres i Beskyttelses- og forvaltningsplanen for Vadehavets sælbestand 1991-1995 (*Conservation and Management Plan for the Wadden Sea Seal Population 1991- 95*) samt den reviderede Forvaltningsplan for sæler 1996-2000 (*revised Seal Management Plan 1996- 2000*), som også indeholder yderligere foranstaltninger til beskyttelse af gråsælen.

I forhold til gennemførelse af målene vedrørende spættet sæl og gråsæl henvises der til de specifikke bestemmelser angående de forskellige habitattyper og især til Forvaltningsplan for sæler 1996-2000. Den reviderede forvaltningsplan for sæler bygger på såvel en omfattende vurdering af den første Forvaltningsplan for sæler 1991-1995 (*first Seal Management Plan 1991-1995*) som på resultaterne af det trilaterale fælles sælprojekt (*Joint Seal Project - JSP*) samt på de principper og retningslinier for indbringning, rehabilitering og udsætning af sæler, der findes i §60 af Leeuwarden-deklarationen. (Se LD, §§56-60; Beskyttelses- og forvaltningsplanen for Vadehavets sælbestand 1991-1995, ED, §26; beskyttelses- og forvaltningsplanen for Vadehavets sælbestand 1996-2000, SO, marts 1996).

En liste over foranstaltninger til gennemførelse af målene vedrørende sæler findes især under „Påkrævede handlinger og mål“ („*Required effort and objectives*“) samt „Handlinger i 1996 - 2000“ („*Actions in 1996-2000*“) i forvaltningsplanen for sæler, som deles op i aktioner på det trilaterale og det nationale niveau. Disse aktioner omfatter foranstaltninger, som bør anvendes i forskellige habitater og til forskellige formål som forskning, overvågning og beskyttelse af habitater. I det følgende nævnes de eksisterende trilaterale bestemmelser, som allerede er fastlagt i ED og LD, og der bringes et antal nye forslag vedrørende de trilaterale politikker,

forvaltningstiltag og aktioner. De almindelige forvaltningsforanstaltninger vedrørende specifikke habitattyper som tidevandsområder, strandenge, offshore-områder, o.s.v. kan også være relevante for havpattedyr generelt.

Ifølge LD, §61 skal princippet og retningslinien om "at reducere det nuværende antal af sæler, der indbringes fra og genudsættes i Vadehavet, til det laveste mulige niveau" også være gældende for gråsæl. Derfor indeholder „Beskyttelses- og forvaltningsplanen for 1996-2000 for Vadehavets sælbestand“ (SO marts 1996) også „yderligere bestemmelser til beskyttelsen af gråsælen“ (*“Additional measures for the protection of the grey seal”*).

Marsvin

Bestemmelserne fra de sidste trilaterale regeringskonferencer tager ikke særligt hensyn til denne art. Marsvinet blev omfattet af „Aftalen om Beskyttelse af Småhvaler i Østersøen og Nordsøen“ (*„Agreement on the Conservation of the Small Cetaceans of the Baltic and the North Sea“*). Vadehavskonferencerne bød aftalen og samarbejdet med dens respektive organer velkommen (ED, §28 og LD, §63).

10.1.1 Formålet er efter behov at beskytte marsvinets vigtige føde- og ynglesteder i Vadehavet og nærliggende områder ved passende foranstaltninger efter behov.

10.1.2 Offentligheden vil blive informeret om småhvaler i vadehavsområdet og Nordsøen via en fælles indsats i samarbejde med ASCOBANS.

10.2 Trilaterale projekter og handlinger

10.2.1 Man overvejer på baggrund af videnskabelige dokumenter at udpege visse områder i Vadehavet, områder i nærheden af Sild og Amrum samt områder i den danske del, der har særlig interesse, specielt som føde- og ynglesteder, med henblik på beskyttelse af marsvin.

10.2.2 I samråd med de ansvarlige lokale myndigheder og relevante interessegrupper skal det undersøges, om og i hvilken omfang der findes muligheder for på en fleksibel måde at lukke områder, hvor unger af gråsæl hyppigt hviler sig.

10.2.3 Løsninger, som kan forhindre bifangst af havpattedyr i driv- eller nedgarn i forbindelse med tekniske fremskridt, skal undersøges i samråd med de ansvarlige fiskerigrupper med henblik på at minimere bifangsten.

Appendiks I

Kort

Vadehavsområde og beskyttelsesområde / 87
Habitater i vadehavsområdet / 89
Ems-Dollard området / 91
Ramsar områder / 93
EF-fuglebeskyttelsesområder /96

Appendiks II

Fortegnelse over aktiviteter

Aktivitet	1 Landskab og kultur	2 Vand og sediment	3 Strand- enge	4 Tidevandsom- råder	5 Strand- og klitter	6 Flod- og åmundinger	7 Offshore- områder	8 Landbrugs- områder	9 Fugle	10 Havpattedyr
1 Landbrugsmæssig-udnyttelse		2.1.2	3.1.1 - 3 3.1.11 3.1.13					8.1.1 - 3	9.1.7	
2 Civil lufttrafik									9.1.14 - 20	
3 Kystbeskyttelse			3.1.4 - 10	4.1.1 - 2 4.1.11	5.1.2 - 3 5.1.5 - 7		7.1.1 7.1.3		9.1.7	
4 Uddykning og kløpning		2.1.6 - 7		4.1.6 - 8 4.1.11 4.1.15		6.1.2 - 3				
5 Energi-ressourcer										
5.1 Gas & olie		2.1.8 - 10	3.1.14	4.1.10	5.1.4					
5.2 Rørledninger		2.1.9	3.1.16	4.1.13	5.1.4					
5.3 Vindenergi	1.1.4 - 5								9.1.9 - 10	
6 Udgravning af sand og klæg			3.1.9	4.1.11 - 12			7.1.2 - 3			
7 Fiskeri										
7.1 Hjertemuslinge-fiskeri				4.1.16					9.1.3	
7.2 Blåmuslinge-fiskeri				4.1.17 - 19					9.1.4 - 5	
7.3 Andre fiskeri - østerskultur				4.1.20						
8 Indvinding af grundvand					5.1.10					
9 Havne og industri-anlæg		2.1.1	3.1.14	4.1.3 4.1.5	5.1.4	6.1.1				
10 Jagt									9.1.11 - 13	
11 Infrastruktur			3.1.14 - 15	4.1.3 - 4 4.1.14	5.1.4					
12 Militære aktiviteter										
13 Natur- og Landskabs-planlægning	1.1.2		3.1.1 - 5 3.1.10 - 11		5.1.1 5.1.3 5.1.5 5.1.9	6.1.4 - 5	7.1.2	8.1.1 - 2	9.1.21 - 24 9.1.1 - 2 9.1.6 - 7	10.1.1
14 Forurening		2.1.1 - 10	3.1.13		5.1.8			8.1.3	9.1.12	
15 Information til offentligheden	1.1.3		3.1.12	4.1.24					9.1.6	10.1.2
16 Turisme og fritidsaktiviteter										
16.1 Vandsport				4.1.21 - 24						
16.2 Andre turistsaktiviteter			3.1.12		5.1.8				9.1.6 9.1.8	
17 Skibsfart		2.1.3 - 5		4.1.6 4.1.9 4.1.22 - 23						
18 Arts/område beskyttelse	1.1.1		3.1.1		5.1.1	6.1.4			9.1.1 - 2	10.1.1

¹ Strategierne for vigtige elementer i flod- og åmundinger, det vil sige vand, strandenge og ferske enge samt landbrugsområder er beskrevet i Del II, i henholdsvis kapitel 1, 3, 8 og 9. De relevante dele af disse strategier gælder også for værdifulde dele af flod- og åmundinger. Det vedrører især dumpning af udgravet materiale, landbrug, jagt, fiskeri, fritidsaktiviteter og energi.

Appendiks III

Ordliste

Afstrømningsområde

Landområde inkl. søer og vandløb, hvorfra nedbør løber ud i andre vandløb og søer eller i havet.

Baggrundskoncentration, Baggrundsværdi

Koncentration af eller målelig værdi for et stof i et miljø, som ikke er påvirket af menneskelige aktiviteter.

Basislinie

Linie, som angiver den indre begrænsning af det ydre territorialfarvand. Linien trækkes ved middellavvandlinien, dog tegnes der rettelinier bugtområder, flod- og åmundinger samt mellem øer. Basislinien er defineret i henhold til De Forenede Nationers Havretskonvention af 1982 (artiklerne 3-16).

Bedste miljøpraksis

Anvendelsen af den mest hensigtsmæssige kombination af miljømæssige foranstaltninger og – strategier (OSPAR-konventionen, 1992, Bilag I).

Bedst tilgængelige teknologi

Den nyeste udvikling inden for processer, maskinel og driftsmetoder som er praktisk anvendelig til begrænsning af udledninger, emissioner og affald.

Bifangst

Andre organismer end målarter over mindstemålet, som fanges i forbindelse med fiskeri. Når disse organismer kastes tilbage i havet, benævnes de som "udsmid" eller "discard".

Bioakkumulere, bioakkumulation

Ophobning af et kemisk stof i en organisme, normalt ved optagelse gennem føden.

Biotop

Et geografisk område kendetegnet ved abiotiske egenskaber og miljømæssige betingelser, og hvori forskellige arter og samfund lever indbyrdes afhængige af hinanden.

Boremudder

Væske, som anvendes til køling af boret og til at transportere udboret materiale op til jordoverfladen. Boremudder kan være baseret enten på vand eller olie. Det består af en lang række komponenter f.eks. tungmetaller, bentonit, uorganiske salte, overfladeaktive stoffer, organiske polymerer, vaskemidler, antikorrosionsmidler, biocider og smøremidler i form af olie/vandemulsioner.

Brakvandsgrænse

Grænse mellem brakvand (fortyndet havvand) og ferskvand i flod- og åmundinger. Den hydrografiske brakvandsgrænse er 0,5 PSU (saltenheder - practical salinity unit).

Bundfauna

Den ved, på eller i bunden levende bestand af organismer.

Bæredygtig brug

Udnyttelse af elementer af biodiversiteten på en sådan måde og i en sådan udstrækning, at det ikke på lang sigt fører til et fald i biodiversiteten, og således at biodiversitetens mulighed for at tilfredsstille behov og ønsker hos nuværende og kommende generationer opretholdes. (Konventionen om biodiversitet, 1992).

Bæreevne

Den maksimale population af en given organisme, som et givet økosystem kan opretholde på længere sigt.

Driftsudledninger

Udledning af olie, affald og miljøfarlige stoffer fra skibe i forbindelse med normale driftsprocedurer (til forskel fra klapning og udledning). Reguleret i henhold til MARPOL-konventionen.

Dybdekurve

En kurve på et kort, der forbinder punkter med samme dybde.

Dybvandsrute

Særlig rute med international status, som er etableret til dybgående skibe og skibe, som fragter farlige stoffer i større mængder.

Faskinhøfder, høfder

Høfder er kystsikringsværker, bygget på havsiden af kystlinjen, i ret vinkel på eller parallelt med kystlinjen, for at fremme kysttilvækst. De kan bestå af træ, sten, beton eller asfalt.

Fiskeriaffald

Affald af fangst eller bifangst, der bortskaffes i havet. Kaldes også: udsmid eller discard.

Fælles forvaltning

Med fælles forvaltning forstås interessenternes engagement i udformningen og gennemførelsen af beslutninger om forvaltningen af eksempelvis fiskeressourcer. Der er to hovedbestanddele: samråd og uddelegering. Samråd mellem centraladministrationen og brugergrupperne om indholdet af forvaltningsstrategier og uddelegering af specifikke forvaltningsfunktioner til ansvarlige brugergruppeorganisationer. (Rapport fra Seminar om Fælles Forvaltning afholdt d. 9.-10. januar 1997, Groningen, Holland).

Habitat

En arts levested eller biotop.

Hydrofoilfartøj

Et fartøj, som ved hjælp af flyvingeagtige planer (hydrofoiler) ved en vis fart løftes fri af vandet, hvorved fremdrivningsmodstanden nedsættes betydeligt og en højere fart opnås.

Højvandslinie, lavvandslinie

Årets gennemsnitligt højeste, respektive laveste vandlinie i forbindelse med springflod (summen af månens og solens tyngdekraft i forbindelse med fuldmåne og nymåne).

Interessenter

De personer, institutioner, organisationer, afdelinger, myndigheder, grupper, foreninger, osv., som i ordets bredeste forstand har en interesse i eller tilknytning til et bestemt emne.

Lavninger i den yderste klitrække

Lavninger, som ligger parallelt med stranden mellem to klitflader, kendetegnet af våde forhold (særligt om vinteren), stigende forekomst af ferskvand og til tider mose. Afhængigt af de lokale forhold har lavningerne i den yderste klitrække karakteristiske vegetationsarter (vådmoser, siv- og græssumpe samt vand- og amfibiemiljøer). Lavningerne i den yderste klitrække skabes på grund af udblæsning og er placeret i vindretningen.

Luftkorridor

Fastlagte ruter med givne højdeintervaller og bredder, som fly normalt skal holde sig inden for.

Miljøfremmende stoffer

Menneskeskabte stoffer, som ikke forekommer naturligt i miljøet.

Modtagefaciliteter

Faciliteter i havne til modtagelsen af olie- og kemikalierester og affald fra skibe.

Nedgarn

Rektangulært gællegarn, som anvendes til passivt fiskeri, og som placeres lodret i vandsøjlen. Det kan anvendes drivende eller stationært.

Pionerzone

Overgangsområde mellem slikvader og saltmarsk mellem middel lavvandslinie og middel højvandslinie, hvor der er en stærk repræsentation af *Salicornia* og til tider spredte *Spartina*-tuer.

Primærklitter

Sandtilvækst på op til 1 m. skabt af vinden, uden eller med sparsom vegetation, domineret af tanggræs (*Agropyron junceum*). Overgangsfase til udviklingen af sekundærklitter (hvide klitter).

Primærproduktion

Produktionen af organisk stof ved organismers fotosyntese eller kemosyntese. Udtrykkes normalt i vægtmængde kulstof pr. areal, fordi kulstof indgår i alle levende organismer.

Sabellaria-rev

De sand- og skalinkrusterede rør dannet af den rørbyggende børsteorm *Sabellaria spinulosa* kan danne rev på op til adskillige kvadratmeter. Denne karakteristiske art, som bl.a. er kendt fra tidevandskanalerne, er næsten helt forsvundet. Der kendes p.t. kun to *Sabellaria*-rev (tæt på de tyske øer Mellum og Amrum).

Saltkoncentration, isohalin

En kurve på et kort (isohalin) eller i et diagram, der forbinder punkter med samme saltholdighed (på et givet tidspunkt).

Sekundærklitter

Klitter på op til 20 m. Første stabile fase i klitudviklingen, hvor der findes vegetation. Domineret af hjælme (*Ammophila arenaria*).

Slusepraksis

Praksis for hvornår og hvordan der sluses ferskvand ud i havet.

Strandenge

Strandområder, som ligger beskyttet af primærklitter, hvilket muliggør en sparsom vegetation.

Sublitoral

Havbunden under springtidslavvandslinien; altid dækket af vand.

Synergisme

Samspil mellem virkningen af forskellige komponenter, som forstærker hinanden (kumulativ effekt), f.eks. den kombinerede effekt af en række forurenende stoffer på en organisme.

Tidevandsbassin

System af tidevandskanaler og vader mellem to afvandingsområder og med udstrækning fra diget til ca. 20 m. dybdekurven.

Tidevandsområder

se Vader.

Trækrute, samarbejdsaftale

Internationalt samarbejde om den Østatlantiske trækrute for trækkende fugle mellem de lande, der er dækket af trækruten. Trækruten forbinder yngleområderne i det arktiske område med overvintringsområderne i Vesteuropa og Vestafrika.

Udboret materiale

Sten, sand, jord blandet med additiver, der er brugt ved boring (olie- eller vandbaseret mudder) i olie- og gasindustrien.

Vader

Områder, som jævnligt oversvømmes/dækkes af vand i forbindelse med højvande (muddervader, sandvader, eulittoral).

Vurdering af virkninger på miljøet (VVM)

En omfattende undersøgelse af mulige økologiske konsekvenser af projekter eller foranstaltninger.

Værft

En forhøjning eller ophobning af jord, enten naturlig og kunstig. I dette tilfælde bygget af mennesker i kystområder, i tidevandsstrømme eller flod- og åmundinger for at beskytte sig mod flod.

Ydre deltaer

Ydre deltaer er sandbanker under vandet på Nordsøensiden af tidevandsudløbene mellem Vadehavets øer. De kaldes også ebbedeltaer fordi de dannes ved ebbe, når vandet løber ud mellem øerne fra Vadehavet til Nordsøen. Det sand, som transporteres ud med vandet, aflejres i bue- eller skålformede revler.

Ynglesucces

Antallet af flyvefærdige unger pr. år pr. ynglepar. Dette begreb adskiller sig fra begrebet "klægningssucces", der er antallet af udrugede fugle i forhold til samlet antal æg, og begrebet "procent udføjne unger", som angiver antallet af flyvefærdige ungfugle i forhold til alle udrugede fugle.

Økologisk bæredygtighed

Økosystemets evne til eller mulighed for at genetablere dets oprindelige tilstand (eller dynamik) efter en midlertidig forstyrrelse (eksempelvis naturlige hændelser eller menneskets indgriben).

Økosystem

Naturligt fungerende enhed af organismer og naturlige og menneskeskabte komponenter fra det abiotiske miljø, som fungerer i et samspil, hvor der videregives energi og stof og udveksles information.

Ålegræsområder

Områder, hvor der vokser ålegræs (bændeltang). Der forekommer to arter: *Zostera marina* og *Zostera noltii*.

Bilag II

Hensigtserklæring TMAP

Hensigtserklæring TMAP

Miljøskadelige stoffer	1	TBT i vand og sediment
	2	Tungmetaller i sediment
Næringsstoffer	3	Uorganiske næringsalte i vand
Strandenge	4	Arealudbredelse
	5	Landbrugsdrift: græsning
Benthos	6	Microalger
	7	Ålegræs
	8	Macrozoobenthos samfund (bunddyr)
	9	Blåmuslingebanker
	10	Miljøskadelige stoffer i blåmuslinger
Plankton	11	Phytoplankton (planteplankton)
Fisk	12	Miljøskadelige stoffer i skrubbe/rødspætte
	13	Blåmusling-/hjertermusling-/hesterejefiskeri
Strande og klitter	14	Forekomst/udbredelse
Fugle	15	Ynglefugle: Antal og udbredelse
	16	Ynglefugle: Miljøskadelige stoffer i fugleæg
	17	Trækfugle: Antal ynglefugle i tælleområderne
	18	Overvågning af ilanddrevene fugle*
Sæler	19	Bestandsparametre ved overvågning fra fly
Friluftsliv	20	Lystsejlads
	21	Antal af guidede ture
	22	Flytrafik
Generelle parametre	23	Kystbeskyttelsesforanstaltninger
	24	Geomorfologi
	25	Oversvømmelser
	26	Arealanvendelse
	27	Vejrforhold
	28	Hydrologi

* Parametrene i fællespakken vil blive overvåget i henhold til aftalte fælles TMAP-retningslinier

Bilag III

Arbejdsprogram

1998-2000

Hensigtserklæring
Guinea-Bissau - Vadehavet
Et fælles initiativ

En foreløbig skitsering af et treårigt arbejdsprogram for 1998-2000

Formål

Programmet har til hensigt at opmuntre til international udveksling af viden og ideer og at udvikle en tværfaglig metode til behandling af kystbeskyttelses- og forvaltningsrelaterede emner.

Programmets første fase vil være en fortsættelse af optræningen af et ornitologisk team i Guinea-Bissau, således at det bliver i stand til at udføre undersøgelser og overvågningsaktiviteter, særligt om vadefugle, som overvintrer i Guinea-Bissau og trækker til Vadehavet.

Den næste fase i programmet bliver etableringen af en organisation for ornitologiske undersøgelser, overvågningsaktiviteter og information til offentligheden i Guinea-Bissau, som herefter vil være i stand til at fortsætte det iværksatte arbejde.

Projekter

Projekt 1

Emne:

Undersøgelse, overvågning og kortlægninger af vandfugle og vigtige fugleområder i Guinea-Bissau

Målsætning:

At optræne et ornitologisk team i Guinea-Bissau i at udføre følgende opgaver:

- a) At tilvejebringe data om mængden og artssammensætningen af vandfugle ved månedlige tællinger i vadehavsområder Bubaque, Soga og Orango samt i Ramsar-området Lagoa de Cufada.
- b) At overvåge ændringer i mængden og artssammensætningen af vadefugle ved at gennemføre en kortlægning af hele kystzonen i Guinea-Bissau, som skal være så komplet som muligt. Dette skal ske hvert 3. år, og næste gang er i 1999.
- c) At tilvejebringe data om ynglekolonier af kystfugle ved besøg på udvalgte, ubeboede småøer i Bijagos 3-4 gange pr. år.
- d) At tilvejebringe data om vigtige fugleområder (IBA-områder) i Guinea-Bissau som en del af igangværende internationale programmer.
- e) At formulere foreløbige forslag til forvaltningspolitik.

Indhold:

Uddannelse og optræning af et ornitologisk team i Guinea-Bissau i 1998-2000. Samarbejde mellem videnskabsfolk og teknikere i vadehavsstaterne og Guinea-Bissau med henblik på indsamling af månedlige optællinger fra 1998 til 2000, kortlægning af IBA-områder i 1998, en komplet kortlægning af vandfugle i kystzonen i 1999 og indsamling af data om ynglekolonier fra 1998 til 2000.

Deltagere:

Guinea-Bissau: GPC, INEP i samarbejde med IUCN.

Vadehavsstater: Koordinationsgruppen for overvågning af trækfugle.

Gennemførelse:

Uddannelse og optræning af et ornitologisk team i Guinea-Bissau med trilaterale og portugisiske ornitologer i Guinea-Bissau fra 1998 til 2000.

Kortlægning af IBA-områder i 1998.

Kortlægning af hele kystzonen i Guinea-Bissau ved hjælp af trilaterale ornitologer i samarbejde med det ornitologiske team i 1999.

Udarbejdelse af forslag til forvaltningspolitik i 2000.

Udgivelse af en brochure om hensigtserklæringen, områderne og arbejdsprogrammet med henblik på information til blandt andet myndighederne.

Udveksling af information fra 1998 til 2000.

Beregnete

omkostninger: 1998-2000: USD 136.000

Projekt 2

Emne:

Etablering af en organisation til ornitologiske undersøgelser, overvågning, uddannelse og information til offentligheden i Guinea-Bissau

Målsætning:

Iværksættelse af det fortsatte ornitologiske arbejde i Guinea-Bissau med henblik på at:

- udføre ornitologisk arbejde af enhver art,
- iværksætte uddannelsestiltag og tilvejebringe information til offentligheden, og
- gennemføre oplysningskampagner rettet mod den lokale befolkning.

Indhold:

Samarbejde mellem videnskabsfolk og teknikere i vadehavsstaterne og Guinea-Bissau med henblik på at udgive små bøger om fugle til skoler på portugisisk og/eller kreol, at udgive lister over fugle i Guinea-Bissau, at udgive brochurer om bæredygtig brug af flora og fauna, etc., at gennemføre kampagner om indsamling af fugleringe, håndtering af data om fugleringe, etc.

Deltagere:

Guinea-Bissau: GPC, INEP i samarbejde med IUCN.

Vadehavsstater: Koordineringsgruppen for overvågning af trækfugle.

Gennemførelse:

Etablering af organisationen i 1998.

Udveksling af information fra 1998 til 2000.

Udarbejdelse og udgivelse af en lille skolebog om de mest almindelige fugle fra 1999 til 2000.

Udførelse af oplysningskampagner vedrørende fuglering fra 1998 til 2000.

Beregnete omkostninger:

1998-2000: USD 20.000

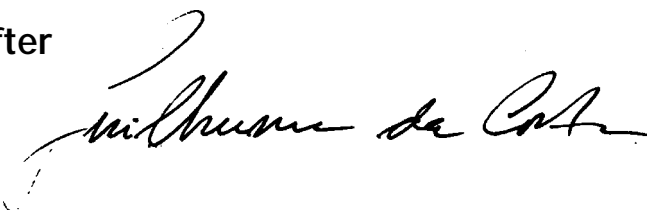
Organisatoriske aspekter

Overordnet projektansvarlig er Skov- og Naturstyrelsen i Danmark, The Coastal Planning Office og INEP i Guinea-Bissau, der skal

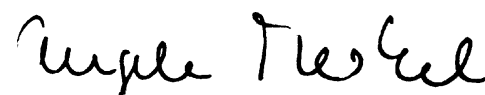
- overvåge projekternes gennemførelse;
- sikre, at dette sker i overensstemmelse med de planlagte budgetter;
- løse eventuelle problemer.

De kontraherende parter skal gennemgå programmets resultater på baggrund af en kort evaluering af projekterne i 2000.

Underskrifter

(på vegne af Guinea-Bissau)

(på vegne af det trilaterale samarbejde om Vadehavets beskyttelse)